

**STUDIU ISTORIC PENTRU ACTUALIZARE
PLAN URBANISTIC GENERAL ȘI
REGULAMENT LOCAL ORAȘUL BĂILE
HERCULANE, JUD. CARAȘ-SEVERIN**

**STUDIU ISTORIC PENTRU ACTUALIZARE
PLAN URBANISTIC GENERAL ȘI REGULAMENT LOCAL
ORAȘUL BĂILE HERCULANE, JUD. CARAȘ-SEVERIN**

BENEFICIAR:

PRIMĂRIA ORAȘULUI BĂILE HERCULANE

Str. Mihai Eminescu nr. 10,
Tel/fax 0255-560439, 0255-560321
primbh@yahoo.com
tel / fax : 0255/240115

**PROIECTANT
GENERAL:**

S.C.MEDA RESEARCH S.R.L

Str. Barbu Ștefănescu Delavrancea nr. 1, bl.T1, sc. A, AP. 1
Pitești, jud. Argeș
Tel/fax : 0248-222222, 0248-223217
medaresearch@yahoo.com

S.C. ABRAXAS SRL, Reșița

Reșița, Str. Libertății nr. 2, cod. 320051, jud. Caraș Severin
Tel/fax : 0255-215556, 0255-220010
proiectare@abraxas.ro, officee@abraxas.ro

**SPECILAIȘT
MONUMENTE
ISTORICE:**

dr.arh. Liliana Roșiu

STUDIU ISTORIC PENTRU ACTUALIZARE PLAN URBANISTIC GENERAL ȘI REGULAMENT LOCAL ORAȘUL BĂILE HERCULANE, JUD. CARAȘ-SEVERIN

I. Introducere

- 1.1 Elemente de temă
- 1.2 Baza legislativă

II. Analiza istorico-urbană

- 2.1 Denumiri ale orașului în decursul istoriei.
- 2.2 Cronologia evenimentelor urbanistic – arhitecturale:
  - 2.2.1 Generalități
  - 2.2.2 Aspecte de evoluție a localității
  - 2.2.3 Elemente de structură urbanistică
  - 2.2.4 Informații arhitecturale

III. Identificarea valorilor de patrimoniu cultural național

- 3.1 Evidențierea și protecția patrimoniului:
  - 3.1.1 Situri arheologice
  - 3.1.2 Zone urbane
  - 3.1.3 Monumente de arhitectură
  - 3.1.4 Componente artistice, decorație
  - 3.1.5 Zone de protecție
- 3.2 Elemente de patrimoniu, suport al peisajului cultural
- 3.3 Elemente de patrimoniu cultural - propuneri

VI Elemente de fundamentare a Regulamentului de Urbanism pentru zone protejate, monumente și zone de protecție a monumentelor

- 4.1 Autorizare
- 4.2 Tipuri de intervenție
- 4.3 Condiții și recomandări

V. Anexe

- Anexa 1 | Surse de informare și documentare
- Anexa 2 | Extras din Lista monumentelor istorice cu obiectivele de patrimoniu cultural național
- Anexa 3 | Documentar foto

I. Introducere

1.1 Elemente de temă

În conformitate cu cerințele caietului de sarcini aferent Planului Urbanistic General (al orașului Băile Herculane), scopul principal al prezentului studiu este acela de a realiza o analiză complexă a caracteristicilor urbane și arhitecturale ale localității, în vederea definitivării P.U.G. Aceasta cuprinde studiul, analiza, inventarierea și delimitarea obiectivelor protejate și a zonelor de protecție aferente pentru teritoriul administrativ al localității Băile Herculane.

Studiul este fundamentat pe analiza morfologică a așezării, din perspectiva evoluției sale istorice, pornind de la elementele cu valoare patrimonială indicate în Lista Monumentelor Istorice (LMI), apreciate în raport cu realitatea actuală a teritoriului analizat. Astfel, se urmărește identificarea și evidențierea elementelor specifice, cu valoare urbanistică arhitecturală și peisajeră și delimitarea zonelor de protecție a monumentelor istorice și a zonelor urbane protejate (clădiri, țesut urban, ansambluri arheologice), precum și aprecierea cu eventuala lărgire a fondului construit ce prezintă valoare patrimonială și, în consecință, se cere protejat.

Prin intermediul studiului se pun în evidență reperele urbanistice – arhitecturale specifice localității, ce trebuie luate în considerare de viitoarele intervenții destinate dezvoltării teritoriului Băilor Herculane, care trebuie conservate și puse în valoare.

1.2 Baza legislativă

Studiul mai ține cont și de convențiile / cartele internaționale privind patrimoniul cultural, considerate documente specifice în domeniul patrimoniului cultural, cu rol orientativ și nu legislativ, dar care, fiind în legătură directă cu tipologia și caracterul obiectivului de studiu ar trebui menționate.

Studiul are în vedere toată legislația în domeniu în vigoare. Din aceasta se detașează:

Legi:

Legea nr.157/1997 privind ratificarea “Convenției pentru protecția patrimoniului arhitectural al Europei”, adoptată la Granada la 3 octombrie 1985, publicată în Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 274 din data: 10/13/1997

Legea nr. 50/1991 privind autorizarea executării construcțiilor și unele măsuri pentru realizarea locuințelor, cu modificările ulterioare, republicată;

Legea nr. 5/2000 privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național - Secțiunea a III-a - zone protejate;

Legea nr. 350/2001 privind amenajarea teritoriului și urbanismului, cu modificările

și completările ulterioare;

Legea nr.422/2001, republicată, privind protejarea monumentelor istorice;

Lista Monumentelor Istorice anexă la Ordinul MCC 2314/2004 actualizată în 2015;

Legea nr. 378/2001 pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 43/2000 privind protecția patrimoniului arheologic și declararea unor situri arheologice ca zone de interes național;

Legea nr. 451/2002 pentru ratificarea “Convenției europene a peisajului”, adoptată la Florența la 20 octombrie 2000 Publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr. 536 din 23 iulie 2002;

Ordine ale miniștrilor:

Ordinul nr. 1964/2007 al Ministrului mediului și dezvoltării durabile, privind instituirea regimului de arie naturală protejată a siturilor de importanță comunitară, ca parte integrantă a rețelei ecologice europene Natura 2000 în România;

Ordin al Ministrului Culturii și Cultelor nr. 2260 din 18/04/2008 privind aprobarea Normelor metodologice de clasare și inventariere a monumentelor istorice Publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 540 din 17/07/2008;

Ordin al Ministrului Culturii și Cultelor nr. 2361 din 2010 pentru modificarea anexei nr. 1 la Ordinul ministrului culturii și cultelor nr. 2.314/2004 privind aprobarea Listei monumentelor istorice, actualizată, și a Listei monumentelor istorice dispărute, republicată în Monitorul Oficial din data de 01.10.2010 (M.O., Anexa 1, partea I, nr. 670/bis/01.10.2010);

Ordinul ministrului transporturilor, construcțiilor și turismului nr. 562-2003 pentru aprobarea Reglementării tehnice „Metodologie de elaborare și conținutul cadru al documentațiilor de urbanism pentru zone construite protejate (PUZ), Monitorul Oficial al României, Partea I, Nr.125 bis din 11.II.2004.

Carte și convenții internaționale:

Carta internațională ICOMOS din 1964 privind conservarea și restaurarea monumentelor istorice – Carta de la Venetia (Veneția, 1964);

Recomandarea UNESCO din 1972 referitoare la “*Protecția la nivel național a patrimoniului cultural și național*”;

Convenția pentru protejarea patrimoniului arhitectural al Europei, (adoptată la Granada, 1985);

Carta internațională ICOMOS din 1987 privind “Conservarea orașelor istorice și a zonelor urbane” (Washington, 1987);

Convenția europeană pentru protecția patrimoniului arheologic, (adoptată la La Valetta, 1992);

Convenția europeană a peisajului (Florența, 2000);

II. Analiza istorico-urbană

2.1 Denumiri ale orașului în decursul istoriei.

Băile Herculane figurează între locurile de tratament balnear încă din vremea guvernării romane, datorită varietății apelor termale găsite aici. Asemănătoare apelor curative de la Capua, Scattonza, Imera, Adespo, izvoarele termale de la Băile Herculane au fost puse sub protecția lui Hercule, conform uzanței de la acea vreme de a-i dedica lui toate izvoarele calde. De altfel, numele lui Hercule s-a păstrat până astăzi în denumirea localității, deși în perioada romană aceasta se numea „Ad Aquas”.

Tot din perioada antică a rămas și denumirea de „Ad Mediam”, pe care istoricii au identificat-o cu actuala Băile Herculane.

Localitatea, legată de funcțiunea balneară a încorporat în denumire și termenul de baie, în perioada austriacă circulând mai multe denumiri ce fac trimitere la băile termale de aici. Astfel, printre denumirile sub care a fost cunoscută localitatea se numără: „Bad Mehadia”, „Mehadia Baad”, „Herculesbäder”, alături de „Mehadia ad flumen Csernam” și „Mehadia”.

În 1817 a devenit „Herculesbad”, nume sub care s-a păstrat până la începutul secolului XX.

2.2 Cronologia evenimentelor urbanistic – arhitecturale

2.2.1 Generalități

Față de stațiunile de vilegiatură dezvoltate ca nuclee independente ale unor localități sau ca funcțiuni asociate unei așezări cu o anumită structură urbană, Băile Herculane se caracterizează printr-o evoluție exclusiv ca stațiune balneară, cu o primă perioadă de funcționare în epoca romană, cu existență semnalată în secolele al XVI-lea și al XVII-lea și cu o remodelare ca stațiune modernă, cu arhitectură balneară specifică, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Această formă urbană trebuie înțeleasă ca valoroasă în întregul său și abordată în consecință, pentru protejarea și menținerea coerenței urbanistice și a caracterului arhitectural specific.

2.2.2 Aspecte de evoluție a localității

Informații asupra băilor romane s-au transmis într-o cantitate apreciabilă prin materialele arheologice, de la vestigiile in situ, existente încă în zona hotelului Roman, unde au fost incluse în baza sa de tratament, până la patrimoniul mobil compus din inscripții, statuete, inventar ceramic, aflat în diferite colecții muzeale, începând cu micul muzeu din Băile Herculane și sfârșind cu marile colecții vieneze.

a. Perioada romană

Deși urme de locuire din perioadele epipaleolitică, neolitică și hallstattiană au fost descoperite prin cercetările arheologice din aria localității, istoria Băilor Herculane, se consideră că începe cu perioada romană.

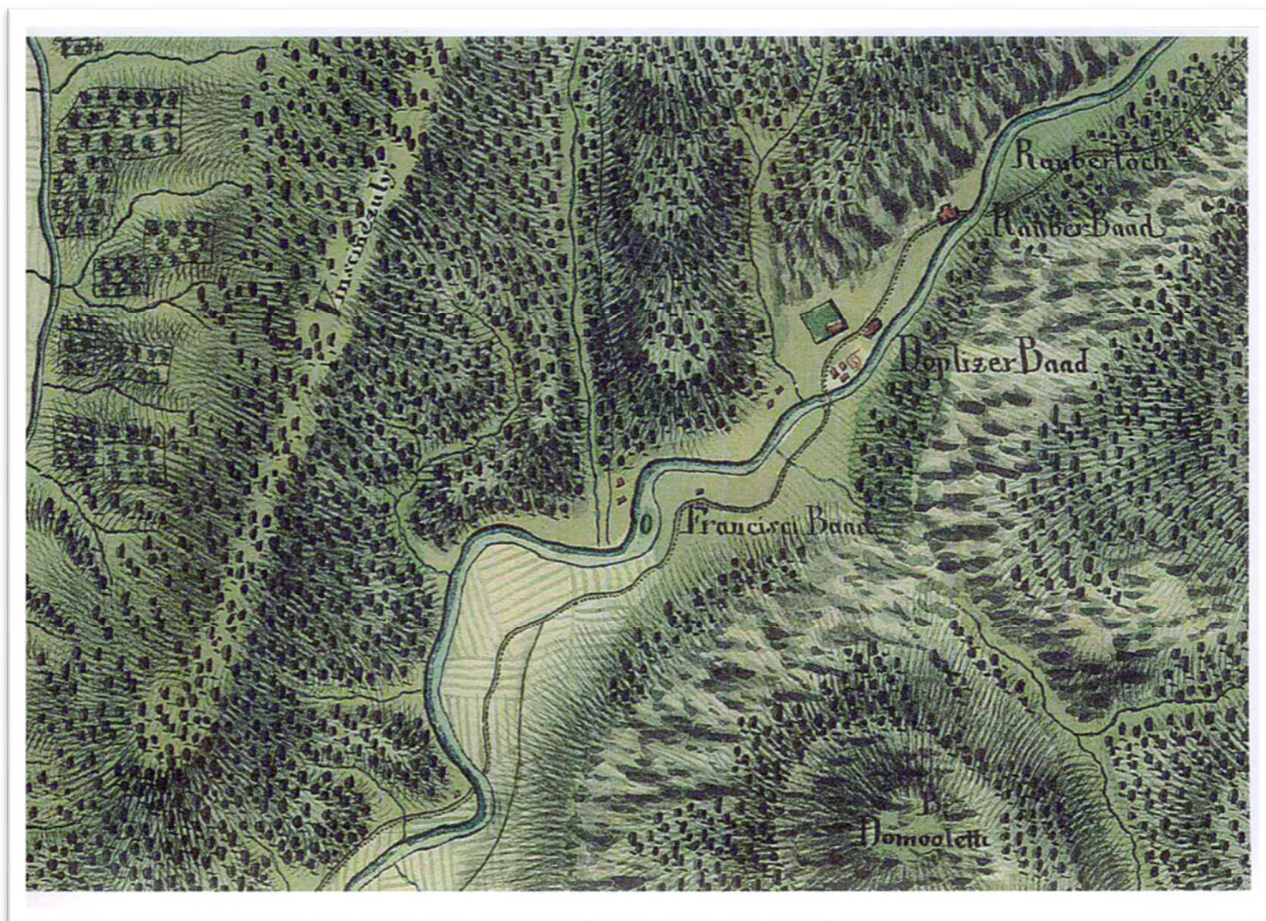
Cea mai veche referire scrisă despre Băile Herculane este o inscripție votivă din anul 153 dedicată "Zeilor și divinităților apelor" de niște trimiși romani în provincia Moesia Superioară, din care făcea parte Banatul.

În perioada romană localitatea de pe Valea Cernei a fost cunoscută și apreciată pentru virtuțile curative ale apelor sale.

O serie de scrieri și documente de secol XVIII vorbesc și ele despre vestigiile romane de aici și fac referiri la tradiția băilor termale din localitate, dând descrieri ale urmelor romane existente la acea vreme.

O densitate mare a acestor vestigii este semnalată pe amplasamentul construcțiilor din frontul estic al Pieței Hercules. Astfel, conform hărții din 1774, (aflată în fondul Arhivelor Statului din Caransebeș) aici apăreau urmele unor terme, izvoare amenajate și traseele unor conducte de aducțiune, toate din perioada romană.

Lucrările de construcții ce au structurat localitatea balneară a secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea au dus la dispariția acestor vestigii romane și la pierderea de informație istorică.

Băile Herculane în anii 1770 - 1774

b. Secolul al XVIII-lea

Cele mai cunoscute scrieri din secolul al XVIII-lea, care fac referiri la tradiția băilor termale în localitate și dau descrieri detaliate ale vestigiilor romane și ale construcțiilor ridicate în stațiune după încorporarea Banatului în Imperiul Austriac, aparțin lui Francesco Grisellini, Nicolae Stoica de Hațeg, Johann Kaspar Steube, Johann Jakob Ehrler. În secolul al XVIII-lea are loc, de fapt, restructurarea localității, care a început din spațiul actualii Piețe Hercules.

Aici se afla în secolul al XVIII-lea și cea mai mare densitate de urme arheologice ale perioadei romane, care au fost înlăturate, iar în locul lor au fost ridicate primele cazărmi și stabilimente balneare ale administrației austriece.

Primele reconstrucții de băi s-au realizat în perioada de administrare a Banatului sub contele Florimund de Mercy. Începutul lucrărilor de reconstrucție a băilor are loc între anii 1724-1736. Între clădirile balneare ce se execută acum sub conducerea inginerului Adam Doxat figurează și Baia de șindrilă (viitoare Baie Apollo), iar în anul 1767 sunt consemnate reparații și amenajări suplimentare la această baie.

În aceeași zonă, în afară de trei cazărmi, o capelă și un han, existau aici la sfârșitul secolului numeroase construcții destinate diferitelor tipuri de băi: „Baia de șindrilă sau Baia comunală „cu trei despărțituri”, Baia de var, Baia francezilor, Băile de ochi, două băi de asudare amenajate într-o mică peșteră, Baia de friguri și umflături”.

Zona Pieței Hercules - extras din planul localității - 1774

c. Prima jumătate a secolului al XIX-lea

Toate aceste dotări care s-au realizat și au funcționat în secolul al XVIII-lea, au determinat, de fapt, refacerile și activitatea constructivă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, în spațiul cuprins între biserica romano-catolică și podul de piatră, care s-au păstrat până astăzi.

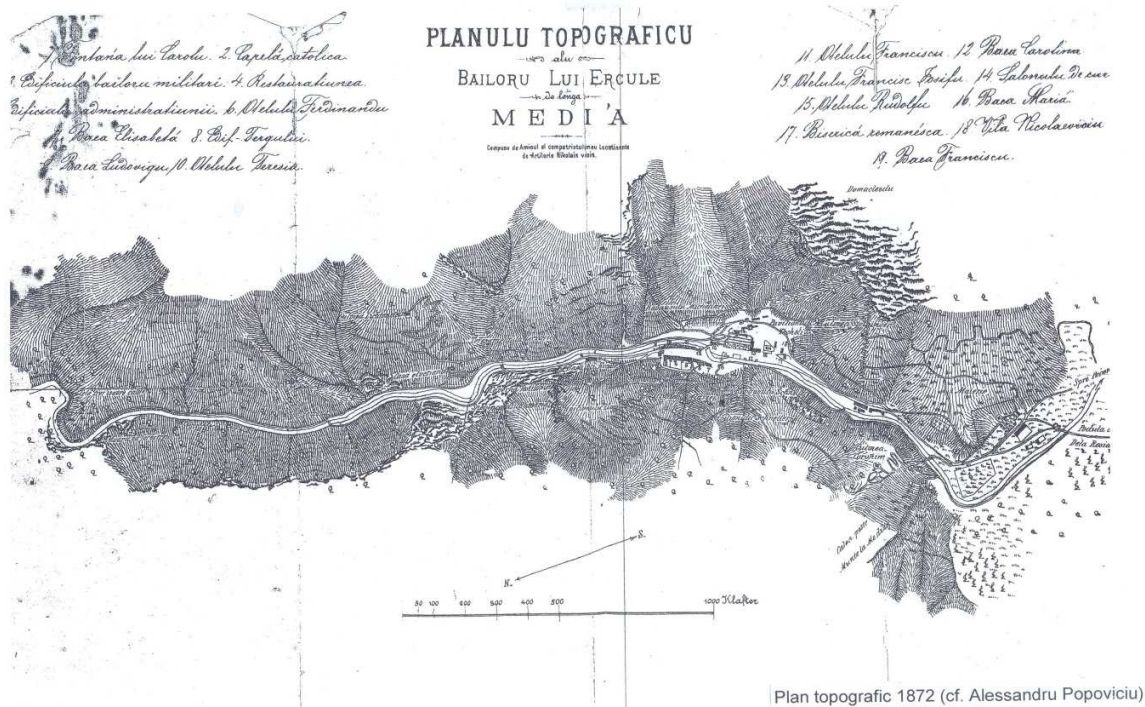
Băile Herculane la începutul sec. XIX.

Această perioadă se caracterizează printr-o amploare deosebită a activității de construcții, care a imprimat acestei zone a localității un anumit specific. Acum s-au realizat următoarele clădiri :

- Băile Apollo (1808)
- fostul Spital pentru trupă și ofițeri (1808-1810)
- fosta Administrație militară (1810) (pavilionul 5),
- Băile Elisabeta – refacere (1810)
- Direcțiunea băilor (1811),
- fosta Ospătărie mare (1812-1824) (arsă în anul 1900 și reconstruit în 1906) (pavilionul 6),
- Sanatoriul militar, ulterior Hotelul Apollo (1824)(pavilionul 4).,
- Baia Carolina, ulterior Baia Hebe (1826),
- Biserica romano-catolică (1838)
- Hotelul Ferdinand (pavilionul nr.7) și băile Venera, (1838)
- Sanatoriul ofițeresc (1846),
- „ Băile de șindrilă” (Baia Mare) sunt înlocuite cu baia Ludovic (azi baia Apollo); (1846)
- Statuia lui Hercules (1847), în locul unei fântâni de marmură

d. A doua jumătate a secolului al XIX-lea

Această etapă, cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea (cca. 1860-1885), reprezintă în evoluția urbană a localității o fază de extindere. Acum s-a construit ansamblul urban și parcul, față de care au fost organizate volumele hotelurilor, cazinoului și băilor.

Planul Băilor Herculane în 1872

Cele mai importante realizări constructive ale perioadei sunt :

- Parcul central (1862)
- Cazinoul (1864);
- Hotelul „Franz Josef” (ulterior denumit „Ferdinand”, apoi „Decebal”)(1865)
- „Băile Imperiale Austriece”., ulterior ”Baia Regina Maria”, apoi ”Neptun”
- Hotelul „Rudolf” (ulterior „Carol”, apoi „Traian”), (1869 - 1871)
- Canalizarea râului Cerna în zona stațiunii (1875)
- Vila Tatartzy, ulterior cunoscută drept ”Vila Elisabeta” (1875)

Alte lucrări de construcții însemnate pentru a doua jumătate a secolului al XIX-lea sunt:

- Gara cu clădirea anexă (1886 – 1887), legate de inaugurarea căii ferate Timișoara-Orșova

- Uzina electrică, în partea de nord-est a localității (1893)

În secolul al XIX-lea Băile Herculane ajunge una dintre cele mai renumite destinații de vilegiatură ale Europei, însuși împăratul Franz Iosef apreciind-o "drept cea mai frumoasa stațiune de pe continent".

e. Secolul al XX-lea

După primul război mondial, administrația românească nu aduce modificări funcționale, preluând dotările de cazare și tartament balnear și menținându-le în uz prin lucrări de întreținere. Se schimbă denumirea hotelurilor și băilor, astfel, hotelul Francisc devine Severin (azi hotel Apollo), iar baia Ludovic primește denumirea de Baia Ileana (azi baia Apollo).

În perioada interbelică se construiesc hoteluri noi, cum este, în 1936, Hotelul "Cerna" și se amenajează fondul balnear și hotelier existent, operație ce continuă și în perioada postbelică, atunci când Băile Herculane se extinde cu o nouă zonă hotelieră în partea sudică a localității.

În 1967 sunt realizate lucrări ample de reparații, care chiar dacă au încercat să păstreze caracterul arhitectural al stațiunii, au adus o serie de extinderi și de modificări structurale. Acestor intervenții și altora din aceeași perioadă a anilor '70 li se datorează inserții de structuri moderne în fondul istoric, la care s-a folosit beton armat. Acestea, fie au transformat elemente de structură ale vechilor clădiri, fie au adăugat corpuri ca anexe la unele dintre hoteluri. În același timp, s-au operat amenajări interioare cu modificări de finisaje și detalii.

În compartimentările hotelului Apollo sau ale băii cu același nume, se înregistrează acum astfel de intervenții cu adaptarea spațiilor și finisajelor pentru nevoile funcționale ale momentului.

Dintre noile construcții, cele mai semnificative pentru configurația zonei noi a localității sunt :

- Hotelul și restaurantul Hercules (1968 ; 1971)
- Hotelul Domogled (1973)
- Restaurantul Grota Haiducilor (1973)
- Hotelul Roman(1975)
- Hotelul Diana (1977)
- Hotelul Afrodita (1979)
- Hotel Dacia (1982)
- Hotel Minerva (1985)

2.2.3 Elemente de structură urbanistică

Perimetrul administrativ sub care se prezintă astăzi orașul Băile Herculane, prezintă un model de dezvoltare urbană caracteristic localităților de vilegiatură, în care toate relațiile stabilite între componentele sale sunt condiționate de funcțiunea balneară

și de particularitățile mediului geografic. Mai exact, amplasarea și funcționarea structurilor balneare este în strânsă corelare cu existența izvoarelor termale și cu forma și disponibilitatea terenului construibil din lungul văii Cernei. Acestea au influențat dezvoltarea diferitelor nuclee de evoluție urbană, care cumulau, de la începuturile localității, zone funcționale balneare, rezidențiale, zone de dotări socio-culturale și elemente de infrastructură. Pe baza principiului de folosire eficientă a teritoriului și a resurselor, se justifică evoluția întregii localități.

Analiza dezvoltării spațiale a Băilor Herculane, urmărește studiul în funcție de contextele politico-administrative care au generat și influențat dinamica teritorială. S-a ajuns astfel la o etapizare pentru care s-a parcurs și analizat material arhivistic și cartografic disponibil, date din literatură de specialitate și informații culese din teren în urma cercetării directe a patrimoniului construit păstrat în localitate.

Apariția, dezvoltarea, dispariția transformarea sau reconstrucția stabilimentelor balneare au avut un impact major în definirea relațiilor din teritoriu, ajungându-se la conturarea elementelor structurale urbanistice păstrate până astăzi.

Etapile cronologice care definesc evoluția așezării sunt următoarele:

- perioada romană (secolele II-III);
- secolul al XVIII-lea (sub Imperiul austriac
prima jumătate a secolului al XIX-lea
- a doua jumătate a secolului al XIX-lea(sub administrație dualistă - Imperiul austriac și Regatul maghiar);
- 1920 – 1948, și a doua jumătate a secolului XX
- 1989 – 2016

a. Perioada romană

O primă etapă de evoluție a Băilor Herculane, care conturează stabilirea vetrei așezării, se situează la începutul mileniului întâi, în perioada romană, când Banatul era inclus în provincia Moesia Superioară. Ea reprezintă faza inițială de folosire a izvoarelor termale din zonă.

Cele mai multe construcții și amenajări se aflau în această perioadă în spațiul actualei Piețe Hercules, extinzându-se până în zona Hotelului Roman. Se cunoaște existența unei terme, pe malul drept al Cernei, aproape de actualul pod de piatră. Izvoarele termale din zona hotelului Apollo erau amplasate pe malul apei, la baza peretelui stâncos, amenajate și separate cu ziduri despărțitoare.

Urme de ziduri și de canale de aducțiune au fost puse în evidență pe toată suprafața Pieței Hercules. Această spațiu poate fi considerat primul și cel mai important nucleu de locuire al Băilor Herculane.

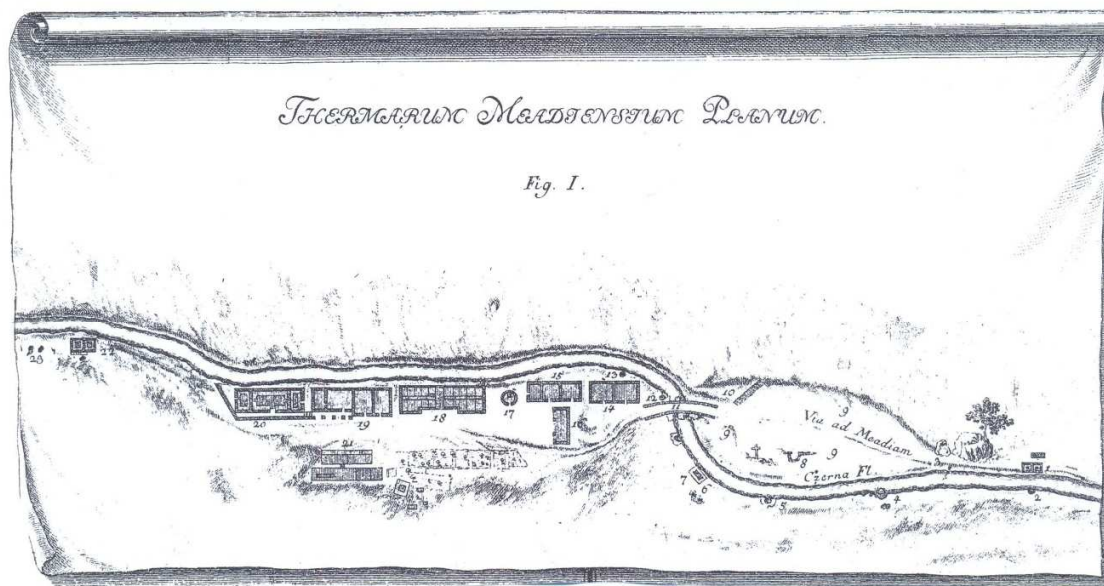
Tot din perioada romană se cunosc urme de folosire a terenului și în partea de sud-vest, pe amplasamentul actualului Parc Central, unde cercetările arheologice au pus în evidență existența unei clădiri circulare, posibil amfiteatru și alte urme de ziduri,

care probează existența stațiunii romane și în această zonă, corespunzătoare malului stâng al Cernei.

b. secolul al XVIII-lea

Este epoca în care exploatarea izvoarelor termale de la Băile Herculane primește avânt sub administrarea austriacă, în perioada în care Banatul se afla sub directa conducere a Curții vieneze. Aceasta a dus la un plan de dezvoltare a așezării, marcat de amenajarea unor izvoare și stabilimente balneare, în condițiile în care militari și populație din zonă ajung să folosească frecvent băile.

Tot amplasamentul Pieței Hercules, vechea vatră romană a localității, este cel folosit și în această epocă. Aici au fost ridicate în secolul al XVIII-lea primele cazărmi și stabilimente balneare ale administrației austriece. Astfel, Francesco Griselini consemnează aici trei cazărmi, o capelă și un han. Tot el dă detalii asupra construcțiilor balneare existente la sfârșitul secolului pe malul Cernei: „Baia de șindrilă”, Baia comunală „cu trei despărțituri”, Baia de var, Baia francezilor, Băile de ochi, două băi de asudare amenajate într-o mică peșteră, Baia de friguri și umflături”.

Plan stațiune 1780 (cf. Francisc Griselini)

Conform referirilor documentare de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, zona de concentrare a construcțiilor, primul nucleu istoric al localității, era accesibil peste Cerna, în jurul anului 1770, printr-un pod de lemn. Forma sa prezentată în gravuri de epocă sub un unghi bine marcat, sugerează clar urmărirea direcției drumului, care cotea la intrarea în zona băilor.

c. Prima jumătate a secolului al XIX-lea

Această etapă este dominată de refacerile și activitatea constructivă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, care au condus, de fapt, la structurarea primului nucleu istoric din evoluția urbană a stațiunii perioadei moderne, cuprins între biserica romano-catolică și podul de piatră, în forma în care s-a păstrat până astăzi.

În alcătuirea acestui ansamblu, organizat în jurul unei piețe alungite, dezvoltate prin lărgirea străzii, au fost construite până la mijlocul secolului toate clădirile reprezentative, administrative, balneare și socio-culturale: fosta Administrație militară, Direcțiunea băilor, fosta Ospătrie mare, fostul Spital pentru trupă și ofițeri, Biserica romano-catolică, Băile Apollo, Sanatoriul ofiteresc, Baia Hebe, Hotelul Severin. Acum se realizează și prima formă a podului de piatră, care conducea dinspre sud în ansamblul pieței. Aceasta a devenit un spațiu urban coerent, obținut prin supralărgirea străzii și bordarea ei cu două fronturi compacte de clădiri.

Piața Hercules – prim nucleu istoric urban

d. A doua jumătate a secolului al XIX-lea

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în zona de sud-vest a așezării restructurate la începutul secolului, se dezvoltă o nouă entitate spațială, cu funcțiune strictă de stațiune de vilegiatură. Este un rezultat direct al dezvoltării rețelei feroviare și a activităților turistice în domeniu balnear. Astfel, apare un nou nucleu istoric pentru Băile Herculane, conceput special pentru funcțiunile de cazare, tratament și loisir, cu preocupări clare de structurare a spațiului conform regulilor peisagistice ale vremii, în

vederea obținerii unei stațiuni balneare cu perspective deosebite asupra peisajului înconjurător și cu spațiu de promenadă pentru oaspeții săi.

Recunoașterea internațională a stațiunii Băile Herculane s-a datorat, în afara calității deosebite a apei termale folosite în diferite tipuri de tratament și lucrărilor ample de amenajare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Ansamblul urban ce conține Cazinoul a început cu ridicarea hotelului „Franz Josef” (ulterior denumit „Ferdinand”, apoi „Decebal”), în anul 1860. Clădirea Cazinoului a fost construită între 1862 – 1864 pe latura estică a parcului, ce a fost delimitat pe latura sudică de hotelul „Rudolf” (ulterior „Carol”, apoi „Traian”), realizat între 1869-1871.

Zona Cazinoului

În aceeași perioadă cu hotelul „Franz Josef” și Cazinoul, în 1864, a fost refăcut și podul de piatră de peste Cerna. Refacerea sa a asigurat și legarea noului hotel de băile de la celălalt capăt prin intermediul porticului, care oferea continuitatea unui parcurs protejat între hoteluri, cazinou și băi.

Dacă cele două hoteluri și Cazinoul reprezintă o compoziție arhitecturală unitară, datorită amplasării celor trei volume simetric în raport cu axa de compoziție a Cazinoului și datorită unității pe care le-o asigură legătura prin intermediul colonadei, la

configurarea acestui al doilea nucleu urban cu valoare istorică al stațiunii mai contribuie și alte două clădiri importante.

Una este vila „Elisabeta”, cunoscută inițial drept vila „Tatartzy”, construită în 1875 și reamenajată în 1887, situată pe malul Cernei, în proximitatea hotelului „Franz Josef”, iar cealaltă este clădirea „Băilor Imperiale Austriece”, construită între 1883 – 1886 pe celălalt mal al Cernei, cap de perspectivă pe axa de simetrie a Cazinoului, volum care susține frontul nord-vestic al zonei urbane configurate în această perioadă.

Acest al doilea nucleu de dezvoltare urbană a Băilor Herculane are importanță și semnificație aparte în configurarea stațiunii, pentru că ansamblul reprezintă aplicarea unui program de arhitectură de vilegiatură, care pe plan european acum se definește. Din acest punct de vedere, această zonă istorică din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cu toate construcțiile menționate, inclusiv Cazinoul, semnifică un moment de definire a programului de arhitectură de vilegiatură pentru stațiuni termale, ce se poate încadra în categoria prototip și care devine model sau element de referință pentru alte stațiuni central europene cu profil balnear similar.

Din această perspectivă, se deosebește de nucleul urban inițial, Piața Hercules, unde o serie de stabilimente balneare au fost amenajate în clădiri de aceeași factură clasicistă specifică și restului construcțiilor, care au structurat piața în prima jumătate a secolului al XIX-lea, dar nu au adus elemente deosebite de definire a programului de arhitectură balneară sau de personalizare urbanistico-arhitecturală semnificativă.

e. Secolul XX

Primul război mondial a afectat în mare parte țările europene în domeniul resurselor economice și a făcut ca în anii imediat următori, conjunctura economică mondială să se modifice. Aceasta a condus și la o evoluție pozitivă a industriei din Banatul montan, care a atras urmări asupra dezvoltării tuturor localităților din zonă.

Pentru susținerea activității balneare s-a trecut la reorganizarea bazei de tratament, la repararea, completarea și modernizarea instalațiilor. În această perioadă, din punct de vedere al dotărilor socio-culturale, în Băile Herculane funcționează teatrul cu grădină de vară, iar Cazinoul devine un element central la nivelul nucleului cultural al stațiunii.

În 1864 a fost construită biserica ortodoxă cu hramul „Schimbarea la Față a Mântuitorului”, amplasată la sud de ansamblul organizat în jurul Parcului central.

Zona istorică din a doua jumătate a secolului al XIX-lea nu a fost afectată de evoluția ulterioară a stațiunii, cele câteva construcții ce completează spre sud ansamblul în perioada interbelică, (Hotel „Cerna”, Pavilionul de hidroterapie cu ștrandul termal, biserica ortodoxă) integrându-se și contribuind la coerența și calitatea urbanistică a stațiunii.

Băile Herculane – imagine de ansamblu – început sec. XX.

Urmând același tip de dezvoltare urbană prin adiție de nuclee de dezvoltare, ce devine o caracteristică a evoluției urbane a localității, etapa postbelică a ocupat un amplasament din sudul zonelor istorice, la o distanță de cca. un kilometru, fără nici o relație vizuală cu acestea, situație benefică pentru păstrarea informației arhitectural-urbanistice a așezării.

Alte activități de sistematizare asupra Băilor Herculane în perioada socialistă s-au răsfrânt asupra modului de locuire cu mărirea densității urbane și creșterea numărului de locuințe. În consecință, au fost introduse locuințele colective (regim de înălțime P+4), generându-se noi configurații urbane – cum este cazul mobilării unei părți a străzii spre gară, în sudul zonei hoteliere construite postbelic.

În această nouă arie de dezvoltare au fost integrate câteva clădiri existente din etape anterioare de evoluție a stațiunii, respectiv a doua jumătate a secolului al XIX-lea, amplasate în relație cu drumul principal.

f. 1989 – 2016

Schimbul de regim politic și economic din 1989 a blocat exploatarea corespunzătoare a resurselor stațiunii. Activitatea balneară în declin, închiderea

succesivă a băilor și majorității hotelurilor, au favorizat abandonul și au dus la o degradare avansată a structurilor istorice.

Astfel, după 1990, Băile Herculane a cunoscut o perioadă de regres în privința conservării fondului construit valoros, soldată cu pierderi masive ale caracteristicilor și detaliilor de interes istoric și arhitectural, concomitent cu o tendință de a construi și extinde oferta de cazare.

În zona sudică, în continuarea nucleului modern realizat în secolul XX, în lungul drumului spre gară au fost ridicate construcții noi cu destinație preponderent de pensiune.

Zona nu prezintă elemente de interes din punct de vedere urbanistic și arhitectural, dar tendința de extindere a localității a dus la integrarea mai accentuată în configurația orașului actual a zonei Pecinișca, dezvoltată pe o structură de așezare rurală, care și-a pierdut astfel cea mai mare parte a specificului arhitectural.

g. Repere pentru configurația urbanistică

În momentul de față, orașul Băile Herculane reunește pe teritoriul său administrativ (în intravilan) câteva nuclee spațiale semnificative pentru istoria evoluției sale: Primul nucleu istoric generat de piața Hercules, cel de-al doilea nucleu, al complexului Cazinoului, zona modernă construită masiv în a doua jumătate a secolului XX, zona Pecinișca și cea dezvoltată în lungul drumului spre gară, fiecare cu o configurație distinctă și cu elemente specifice, care pot sau nu susține valoare urbanistico-arhitecturală.

g.1 Componente balneare

Întregul teritoriu al așezării a fost „modelat” în diversele sale faze de dezvoltare în funcție de amplasarea obiectivelor balneare de interes și de elementele de infrastructură, care s-au dezvoltat în paralel cu localitatea.

Obiectivele balneare care au avut un impact hotărâtor în dezvoltarea teritoriului au fost sistemul de băi termale și de dotări de cazare, care, în decursul timpului au suferit adaptări și modernizări prin aplicarea noutăților tehnice ale fiecărei epoci. Aceste obiective erau conectate, la suprafață și în subteran printr-o întreagă rețea de infrastructură, de la culoarele acoperite sau coridoarele de legătură subterane, până la sistemul de aducțiune a apei izvoarelor din zonă, care alimenta băile și puneau în funcțiune instalații de ventilare sau liftul celor mai importante stabilimente hoteliere și balneare.

Din păcate, aceste elemente de infrastructură sau de dotare tehnică, importante ca valoare istorică, s-au pierdut ca urmare a numeroaselor operații de modernizare din a doua jumătate a secolului XX.

Se cer totuși amintite între elementele de interes pentru configurarea structurii urbanistice, uzina electrică, situată în partea nord-estică a localității și gara, amplasată

în capătul opus, la sud-vest. Aceste realizări ale celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea au avut repercusiuni asupra dezvoltării urbanistice a stațiunii. Este vorba despre toate transformările tehnice aduse de apariția energiei electrice și de creșterea fluxului de vizitatori ca urmare a introducerii liniei ferate.

g.2 Infrastructura

Infrastructura teritorială care a avut un impact major asupra dezvoltării stațiunii Băile Herculane, începând cu secolul al XIX-lea, este cea feroviară, care se leagă, în contextul Banatului, de evoluția primelor căi ferate de pe teritoriul actual al României.

Gara din Băile Herculane, deschisă în 1878 și realizată după modelul unui pavilion de vânatoare de lângă Viena, a reprezentat un punct important în transportul spre sudul Banatului. Găsindu-se la doar la 16 km de Orșova, existența ei se leagă și de trecerea prin stațiune a unor personaje istorice ale diferitelor perioade, precum Franz Iosef și împărăteasa Elisabeta, regele Alexandru I al Serbiei și regele Carol I al României.

Prezența căii ferate pe teritoriul Băilor Herculane a favorizat dezvoltarea sa urbanistică și a facilitat accesul călătorilor, stimulând astfel dezvoltarea activităților turistice în zonă. Importanța infrastructurii feroviare este ilustrată și prin poziția sa în lungul văii Cernei, unde rămâne și astăzi un punct compozițional de la care pornește țesutului urban al localității.

Ca infrastructură rutieră, întreaga așezare este străbătută de un drum, DJ 608D, ce asigură accesul în stațiune, plecând de la gară și traversând-o prin zona centrală. Un altul, cu traseu ce trece prin cartierul Pecinișca ocolind la est stațiunea, este D.N 67D, care face legătura spre Târgu Jiu – Baia de Aramă.

Acete căi rutiere, au existat din perioada incipientă a dezvoltării așezării și au rămas axe principale de tranzit la nivelul întregii zone aferente Băilor Herculane. Astfel, accesul rutier apare ilustrat grafic în materiale cartografice datând de la sfârșitul secolului al XVIII-lea până la începutul secolului al XX-lea, și reprezintă principala cale de acces între diferitele puncte de interes de la nivelul localității. În lungul acestui ax de tranzit, în timp, s-au amplasat obiective balneare noi, importanța infrastructurii rutiere fiind susținută și de apariția numeroaselor servicii și dotări comerciale în lungul drumului.

Un alt element de infrastructură tratat specific în diferite perioade, începând cu secolul al XVIII-lea, se referă la o serie de lucrări de sistematizare și de consolidare a malurilor Cernei. Lucrările de îndiguire cuprind porțiunea din malurile Cernei cuprinsă între Baia „Apollo” și Hotel „Cerna” (malul stâng), Podul de piatră și Hotel „Hercules” (malul drept).

De fapt, malurile Cernei au fost zidite începând chiar cu epoca romană, în vederea captării și amenajării izvoarelor termale ce se vărsau în râu. Pe malul drept al Cernei, în zona complexului Apollo erau consemnate, încă din secolul al XVIII urme de ziduri romane provenite de la îndiguiuri pentru captarea izvoarelor termale.

Lucrările ample de reabilitare a stațiunii, care au început în anul 1808 pentru reconstrucția și modernizarea vechilor băi și clădiri din zona pieței Hercules au fost însoțite de consolidări ale malurilor Cernei, care debutează tot 1808. În 1811 s-a realizat zidul și drumul dintre hotelul Apollo și hotelul Roman.

Odată cu extinderea stațiunii și cu sporirea numărului de vizitatori, zidirea malurilor a fost însoțită de lucrări de amenajare pentru promenade, care s-au desfășurat în paralel cu realizarea celui de-al doilea nucleu de edificare a localității.

Aceste lucrări au imprimat un anumit caracter malurilor Cernei, care contribuie la rîndul lor la definirea personalității stațiunii.

g.3 Relația spațiu construit – cadru natural, amenajări peisagistice

Terenul relativ restrâns din lungul văii Cernei, avut la dispoziție pentru construcții a făcut ca dispunerea caselor în lungul străzilor să se facă în regimul unui front continuu. De asemenea, topografia zonei a impus amplasarea lor pe curbele de nivel, contribuind în timp la crearea unei imagini de alternanță între mediul construit și spațiul verde, ceea ce îi oferă localității un caracter identitar specific.

Această regulă de amplasare a construcțiilor pe lot a condus la anumite raporturi cu vecinătățile, dar și cu mediul forestier și versanții împăduriți, mai apropiați sau alcătuind fundalul peisagistic amplu al așezării.

Pe lângă acest aspect, la nivelul teritorial al Băilor Herculane se observă câteva intervenții peisagere, databile cu exactitate și provenite din rezolvarea circulației și funcțiilor adiacente malului apei, precum și din dezvoltarea unor funcțiuni de loisir.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, circulația de-a lungul Cernei, în corelare cu zona verde și cu zidurile masive ale îndiguirilor, se integrează într-un ambient bine structurat, pentru a cărui tratare sunt chemați inclusiv artiști grădinari.

În același timp, la realizarea ansamblului Cazinoului, cel de-al doilea nucleu istoric al orașului, parcul stațiunii a fost conceput, ca element integrator al mai multor clădiri și pavilioane, iar arhitecți de renume și-au adus contribuția la realizarea întregului ansamblu.

Parcul Cazinoului a fost amenajat sub forma unei compoziții peisagere organizate după regulile simetriei. Astfel, există o axă de simetrie principală, care trece prin centrul fațadei Cazinoului și axe secundare, care organizează porțiunile laterale ale parcului în relație cu alte axe ale Cazinoului și cu fațadele laterale ale celor două hoteluri, Traian și Decebal.

Întregul ansamblu a fost structurat exploatând panta terenului, sistematizat vertical sub forma parcului. Alcătuirea parcului în terase determină o alternanță de taluzuri și suprafețe orizontale, care coboară de la cota terasei Cazinoului până la cea a străzii Cerna. Astfel, zona verde din vecinătatea Cazinoului este concepută în relație directă cu porticul acestei clădiri și cu terasa centrală a Cazinoului.

Punctual, pot fi puse în evidență și alte intervenții peisagere în legătură directă cu noi obiective inserate în trama urbană, cum este cazul bisericii ortodoxe al cărei spațiu înconjurător este amenajat sub forma unei mici terase, deasupra drumului, care oferă monumentalitate și intimitate în același timp.

În ceea ce privește intervențiile din imediata vecinătate a malurilor Cernei, se poate constata o preocupare constantă în evoluția localității, de la amenajarea izvoarelor sau a unor băi în secolele XVIII-XIX, până la modul de integrare a unor clădiri cu destinație de cazare, care exploatează panta terenului coborând în terase până la apă, specifice secolului XX și perioadei contemporane.

În zona de hoteluri înalte, construită în perioada postbelică, nu se poate vorbi de o gândire peisagistică elaborată în mod special, care să valorifice relația spațiu construit – spațiu verde. Însă, datorită amplasării acestor noi clădiri înalte, care se profilează pe fundalul montan, s-a ajuns la crearea unei relații relativ echilibrate între mediul construit și cel natural.

2.2.4 Informații arhitecturale

a. Arhitectura destinată funcțiunii balneare

La nivelul teritoriului stațiunii Băile Herculane se pot observa influențe arhitecturale ale perioadelor istorice prin care a trecut localitatea, cea austriacă (prima jumătate a sec. XIX), austro-ungară (în special la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX), dar și elemente arhitecturale caracteristice mediului românesc începând cu 1918. Aceste construcții prezintă, în succesiune cronologică, secvențe ale scenei arhitecturale locale, regionale și chiar naționale, însumând varietatea influențelor manifestate în timp la nivelul teritoriului.

Toate aceste construcții prezintă elemente arhitecturale ușor de identificat, datorită stilului reprezentativ, indiferent de perioada istorică de apartenență, de la începutul secolului al- XIX-lea, până în secolul al-XX-lea.

În fondul construit din Băile Herculane se pot detecta categorii de clădiri, care beneficiază de aceleași caracteristici spațiale și arhitecturale necesare pentru a le transforma în puncte de reper „monumentale” la nivelul așezării: scara mare a intervenției urbanistice, poziția centrală, axe compoziționale clare, precum și un limbaj arhitectural de reprezentare, cu elemente structurale și de decorație a fațadelor reprezentative pentru arhitectura secolelor XIX – XX.

Una dintre aceste categorii de clădiri, care susține, de fapt, funcțiunea de bază a localității, este cea a construcțiilor destinate tratamentului balnear și cazării turiștilor. Formele sub care s-a rezolvat configurația băilor și programul hotelier sunt cele ce susțin principalele caracteristici arhitecturale ale stațiunii. Acestea se regăsesc în rezolvarea hotelurilor, a vilelor și băilor.

Din prima fază de dezvoltarea urbanistică a stațiunii perioadei moderne, în care s-a constituit unul dintre nucleele sale istorice, s-a păstrat arhitectura care folosește

exclusiv limbajul neoclasicismului. Clădirile ce mobilează cele două fronturi ale Pieței Hercules sunt compuse după axe de simetrie, au accentuat un rezalit central, uneori cu pinion și ocazional au accesul surmontat de un balcon susținut de coloane sau console. Fațadele au ritmuri date de pilastri, de ferestre cu ancadramente simple, rectangulare și de profile ce urmăresc arce în plin cintru.

Hotelul

În această schemă se încadrează și cele două hoteluri ce alcătuiesc cea mai mare parte a frontului estic al pieței Hercules, care sunt construcții cu parter și două etaje, concepute după planuri dreptunghiulare alungite, marcate longitudinal de culoarul de acces, față de care camerele sunt dispuse pe dublu tract.

Structurile sunt din zidărie de cărămidă cu spații boltite la nivelul inferior, tratat ca demisol. Clădirile au clar marcate axele de simetrie ce le structurează fațadele detașând spre piață o tratare mai reprezentativă a zonei centrale.

Detalii de factură clasicistă (Hotel Apollo)

Detalii de factură eclectică (Hotel Decebal)

Hotelurile celui de-al doilea nucleu urban, ansamblul Cazinoului, sunt marcate de influențele eclecticice ale epocii de construcție, dar ca tipologie planimetrică și rezolvare a structurii, nu diferă prea mult de cele din prima jumătate a secolului. Cele două mari hoteluri, "Traian" și "Decebal", se deosebesc mai ales prin tratarea fațadelor, care dețin logii și balustrade cu structuri metalice elaborate și prin decorația opulentă, de factură eclectică a interioarelor și exterioarelor.

Perioada interbelică a adus varietate prin formele arhitecturale specifice. Hotelul "Cerna", cu o compoziție adaptată pentru marcarea prin supraînălțare a unui volum de colț și cu ritmarea fațadelor prin ferestre cu partea superioară arcuită, ilustrează o perioadă de integrare a tendințelor moderne în arhitectura eclectică a stațiunii.

Vila.

În limitele curentului eclectic, cu preponderență a elementelor de factură clasicistă în prima jumătate a secolului al XIX-lea, s-au construit și o serie de clădiri destinate locuirii și cazării, păstrate în memoria stațiunii sub denumirea de vile.

Acestea se caracterizează prin compoziții simetrice, în care zona centrală este marcată printr-o diferență de tratare și ritmuri de plin – gol echilibrate, în cazul celor păstrate în limite clasiciste, cum sunt câteva clădiri de pe strada Castanilor sau Vilele "Funcționarilor", " Feneșan" sau hotel "Ștefania".

Influențe eclecticice: Vila "Elisabeta" și Vila "Livia"

Din această categorie se detașează Vila Elisabeta, cu o volumetrie jucată, în care intervin zone etajate și terase ample cu balustrade metalice abundant decorate.

Construirea unor reședințe reprezentative, în forme mai libere de factură eclectică, a dus la vile cu amplasament independent și caracter monumental și pitoresc, rezultat din combinarea unor elemente cum ar fi terasele, pinioanele, ferestrele de diferite forme, cu partea superioară în arc, pilaștrii, balustradele cu feronerie elaborată. Acestei categorii îi aparțin vile cum ar fi "Livia", "Miramonte", "Reșița II", "Crăciunescu".

Până la înlocuirea formelor eclecticice prin cele cursive ale arhitecturii Art Nouveau de la începutul secolului al XX-lea, care au dat o nouă alură arhitecturii stațiunii, în Băile Herculane s-a răspândit arhitectura de factură eclectică, de care este legat, de fapt, caracterul unitar al construcțiilor.

Câteva clădiri asupra cărora și-a pus amprenta perioada stilistică a începutului de secol sunt cea a fostei "Ospătăriei Mari" din Piața Hercules și mici vile dispuse în sistem înșiruit pe strada Stoica de Hațeg. În tratarea de fațadă aceste clădiri au primit elemente de detaliu în care se recunoaște linia curbă, decorația florală și ineditul arhitecturii "1900".

Influențe ale curentului Art Nouveau

Câteva clădiri amplasate în sudul celor două nuclee istorice, pe strada Castanilor, păstrează elemente de arhitectură specifice stațiunilor de vilegiatură din Banatul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, cu pereți în care se menține aparentă structura de lemn a sistemului "fachwerk".

Clădiri pentru tratament balnear

Clădirile destinate tratamentului balnear au evoluat și ele, conform modului de construire și gustului estetic al fiecărei epoci de construcție sau de modernizare.

Astfel, băile din primul nucleu urban, Piața Hercules, (Baia Apollo, Diana, Hebe) continuă frontul stradal, sub forma unor volume adiacente hotelurilor. Au nivelul de călcare la aceeași cotă, sau mult coborâtă față de cel al străzii (cazul băii Apollo) și comunică, nivelul parterelor cu hotelurile alăturate. Băile au fost prevăzute în secolul al XIX-lea cu bazine și cabine rezolvate prin compartimentări pentru băile individuale, tratate ca mici bazine placate cu marmoră. Pentru acoperirea spațiilor au fost preferate

bolțile, peste care, deasupra acoperișurilor, se detașau structurile sistemului de ventilare.

Detalii de interior: Baia "Neptun" și Baia "Apollo"

Clădirea Băilor Neptun, cuprinsă în contextul urbanistic al zonei Cazinoului, este amplasată independent, pe terenul de pe malul drept al Cernei, fiind pusă în relație cu ansamblul urban al Cazinoului prin Podul de Fontă.

Amplasată pe un teren îngust, delimitat de Cerna și de peretele stâncos din fundal, a fost concepută ca volum dreptunghiular alungit, din care se detașează șapte corpuri mai înalte, acoperite independent și dispuse în raport cu un ax major de simetrie.

Ca mod de structurare volumetrică și de configurare a partiului se aseamănă cu prototipul băilor din prima jumătate a secolului al XIX-lea, respectiv, rezolvarea simetrică în raport cu un spațiu de primire, din care distribuția se face prin coridoare în aripile laterale.

Diferă de băile începutului de secol prin caracterul monumental accentuat, prin volumetria mult mai elaborată și decorația abundentă, datorată stilului eclectic, în limitele căruia a fost concepută. De fapt, este stilul imprimat stațiunilor de vilegiatură europene în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

b. Arhitectura clădirilor cu funcțiune socio-culturală

Nucleele urbane care s-au dezvoltat pe teritoriul așezării au beneficiat de funcțiuni cu scop administrativ, social și cultural. Astfel, pe teritoriul actual al Băilor Herculane, cele mai importante clădiri din această categorie sunt Cazinoul și bisericile romano-catolică și ortodoxă.

În spațiul românesc, construirea cazinourilor în stațiunile de vilegiatură din secolul al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a fost marcată de modelul cazinoului de factură germano-austriacă.

Un rol important în influențarea gustului epocii l-a jucat cazinoul din Baden Baden, ca unul dintre primele experimente formale ce au condus la fixarea prototipului acestui program de arhitectură. Cazinoul din Băile Herculane se înscrie în aceeași categorie alături cele din Karlovy Vary sau Marienbad și a contribuit la constituirea acestui prototip. Similitudinea acestor cazinouri poate fi pusă în legătură și cu asemănarea stațiunilor din punct de vedere curativ, toate folosind izvoare cu apă termală asemenea celor de la Băile Herculane.

La Băile Herculane Cazinoul este opera lui Wilhelm von Doderer, care a conceput ansamblul format din hotelurile „Franz Josef” și „Rudolf”, având Cazinoul ca element central al acestui complex integrat de parc.

În perioada de construcție, Cazinoul se prezenta ca un volum parter, compact, legat prin portic și corpurile adiacente acestuia de hotelurile din ansamblu. Supraînălțat la nivelul sălii principale și cu etaje propriu-zise doar în capetele acesteia, spre fațada principală, corespunzător Salonului de Argint și în capatul opus, Cazinoului i s-a mai construit o sală suplimentară, situată la nivelul inferior, sub terasă, integrată în panta terenului.

Un element caracteristic este colonada, organizată sub forma unui portic ce unifică volumele într-un ansamblu unitar ca arhitectură și asigură promenada ce permite vizitarea protejată de intemperii a mai multor pavilioane independente.

La Băile Herculane această schemă de organizare, caracteristică programului de cazinou european, rămâne cantonată în forme de arhitectură istorică, marcate de puternice tendințe eclecticice, care utilizează ornamentul opulent, în ciuda acceptării inovațiilor structurale, pe care mijlocul secolului al XIX-lea le introduce prin stâlpii, consolele, grinzile și arcele metalice.

Detalii din decorația Cazinoului

Astfel, caracteristicile arhitecturale sunt utilizarea structurilor metalice în combinație cu zidăria portantă și accentuarea prin arce a golurilor cu vitraje mari de la parter, folosirea pilaștrilor pentru ritmarea fațadei principale, multă stucatură și feronerie ornamentală, atice și nișe încărcate de statui, interioare cu plafoane pictate, stucaturi aurite, lambriuri.

Integrarea elementului sculptural, sub formă de basorelief sau sculptură în ronde-bosse, rămâne o caracteristică a fondului construit, inclusiv pentru programul hotelurilor și bazei de tratament.

În privința construcțiilor destinate cultului, de regulă, biserica are o poziție integrată contextului urbanistic în care este amplasată, cu o vizibilitate bună și prezentând elemente de arhitectură specifică secolelor al XIX-lea și al XX-lea. Biserica romano-catolică prezintă o compoziție centrală, o poziție de cap de perspectivă a Pieței Hercules și elemente arhitecturale cu detalii specifice perioadei neoclasică.

Biserica ortodoxă a fost ridicată în 1864, construită din zidărie de din piatra și caramida, în stil neobizantin, cu un plan în formă de cruce greacă, cu o cupolă centrală. În ciuda a numeroase reparații ce i-au adus modificări ale detaliilor decorative și picturii interiorului, volumetria și configurația rămân specifice stilului de construcție.

c. Structuri industriale

La nivelul așezării se mai disting prin amplasament, funcționalitate și limbaj arhitectural reprezentativ, o serie de construcții precum gara, uzina electrică, podurile peste Cerna.

Gara, construită în 1878, reprezintă unul din exemplele cele mai reușite ale acestui program de arhitectură de pe teritoriul actual al României, cu importante elemente de compoziție arhitecturală la nivelul fațadelor, al interiorului, dar și ca rezolvare de exterior, cum ar fi tratarea peronului cu detaliile mobilierului urban.

Uzina electrică a fost construită în 1893, în partea de nord a stațiunii, în amonte de actualul Hotel Roman și a contribuit la introducerea luminii electice, care a făcut ca Băile Herculane să se numere printre primele localități electrificate din spațiul românesc. Uzina, deși prezintă o arhitectură austeră specifică programului industrial, păstrează unele elemente autentice cum ar fi panoul de comandă cu detalii în manieră "Art Nouveau".

În Banat, tradiția construcțiilor metalice se leagă de activitatea minieră din zona Bocșa-Anina și de uzinele din Reșița pentru producerea fierului. În cadrul acesteia, înființarea Fabricii de poduri, în 1887, a avut drept consecință creșterea numărului de poduri metalice în zonă.

Dacă la clădirile civile folosirea structurilor metalice a fost mai greu acceptată în întreaga Europă, în cazul construcțiilor destinate funcțiunilor căii ferate, precum gări, poduri și viaducte, acestea câștigă repede teren. Așa se explică abundența de profile metalice folosite în stațiuni pentru elemente structurale și de delimitare, care contribuie la definirea caracterului unitar al spațiilor urbane.

Elemente de feronerie la "Podul de fontă" și la "Podul de piatră"

La Podul de piatră structura este executată din zidărie de piatră combinată cu asize din cărămidă arsă, iar deschiderile podului prezintă arce în plin cintru din blocuri de piatră. Fonta intervine aici la stâlpii cu capitel sub forma a două console laterale, care susțin acoperișul colonadei ce flanchează o latură a podului și la panourile de balustradă, inserate între montanți de zidărie.

Podul de fontă amplasat în dreptul Băilor Neptun a fost ridicat între 1883-1886, ca acces pietonal spre clădirea băilor, construită în aceeași perioadă. Este un pod cu un singur arc, realizat integral din metal, iar calitățile sale constructive, remarcabile pentru epoca de execuție, sunt dublate de un caracter decorativ pronunțat, înscriindu-se în tendințele eclecticice ale ultimului sfert de secol XIX.

III. Identificarea valorilor de patrimoniu cultural național

În Băile Herculane se păstrează încă un patrimoniu construit care cuprinde aproape toate categoriile de monumente istorice, de la situri și monumente arheologice la ansambluri și zone urbane protejate, în care figurează diferite categorii de construcții și amenajări cu valoare de monument istoric: clădiri civile cu valoare arhitecturală, construcții industriale, parcuri, monumente de artă plastică.

3.1 Evidențierea și protecția patrimoniului

3.1.1. Situri arheologice

Cercetările istorice și arheologice contemporane au oferit informații care au condus la înscrierea unor ample zone urbane în categoria siturilor arheologice protejate, începând cu terenul din vecinătatea hotelului Roman și terminând cu cel din preajma hotelului Cerna.

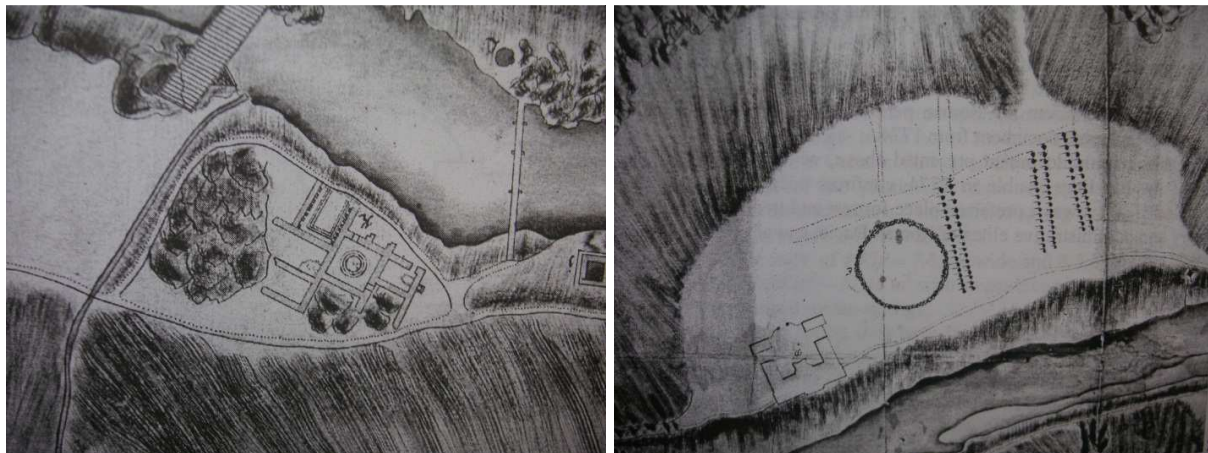
În Lista Monumentelor Istorice (LMI) în Băile Herculane figurează 14 poziții ce indică situri arheologice. Acestea detaliază practic o zonă arheologică amplă, care cuprinde practic tot teritoriul ocupat de stațiune în secolul al XIX-lea, cuprins între Vila Săracilor și zona din amonte a Hotelului Roman, denumit "Situl roman de la Băile Herculane" (CS-I-s-B-10771) și zona din spatele Hotelului Roman, denumită "Situl arheologic de la Băile Herculane, punct "Peștera Hoților" (CS-I-s-B-10772). Acestor două zone li se mai adaugă la 4 km nord-est de Cartierul Pecinișca "Situl arheologic Băile Herculane, punct "Peștera Tatarczy" (CS-I-s-B-10773) și cu localizare cartierul Pecinișca," Așezare "Săliște" (CS-I-s-B-10774), și "Așezare "Gura Ungurului" (CS-I-s-B-10775".

Situl roman cuprinde trei poziții care indică tipul vestigiilor apreciate drept "Sanctuar", "Amfiteatru" și "Necropolă". De altfel, întreaga zonă prezintă o densitate mare de urme arheologice, parțial explorate. Urme de ziduri și canale sau conducte de apă au fost descoperite în zona Pieței Hercules, spre drumul ce duce la Hotel Roman. De altfel, chiar în incinta Hotelului Roman, în vechile băi păstrate în subsolul clădirii, un basoreliev figurându-l pe Hercule face trimitere la vestigiile romane din această arie.

În zona Pieței Hercules, în dreptul complexului Apollo, este de presupus că mai există urme ale izvoarelor termale romane, după cum și în zona de pe malul drept al Cernei, la aproximativ 60 m de Podul de piatră, ar putea fi în teren urmele băii termale, ce apare configurată parțial în documente cartografice din secolul al XVIII-lea.

Pe amplasamentul Parcului Central se află punctul arheologic înscris în Lista monumentelor istorice sub numele de „Amfiteatru”. Situat la 41,7 m de malul Cernei, cu un plan circular cu diametrul exterior de 47,4 m și grosimea bazei zidului de 2,8 m, cu o suprafață de 1763 mp, această construcție a fost apreciată a fi un teatru sau un

amfiteatru roman. Ea figurează și în planul din 1774, existent în Arhivele Statului din Caransebeș.

Poziția băii termale și a amfiteatrului (cf. plan Băile Herculane 1774)

Pentru punctul arheologic reprezentat de Peștera Hoților, cercetările arheologice au pus în evidență etape de locuire începând cu epipaleoliticul. În acest sit au mai fost detectate vestigii din perioadele neolitică, epoca bronzului, Hallstatt, daco-romană și medievală.

Siturile din aria cartierului Pecinișca conțin urme din perioadele neolitic-bronz și Hallstatt.

3.1.2 Zone urbane

În evoluția așezării Băile Herculane s-au conturat diferite nuclee de dezvoltare, al căror fond construit și mod specific de organizare s-a păstrat în mare măsură, deși în decursul timpului au existat momente de intervenție, ce au dus la unele modificări locale.

Elementele valoroase din punct de vedere urbanistic, între care figurează trama sradală, modul de organizare a volumelor construite față de căile de circulație și spațiul public, relația spațiu construit - zonă verde până la integrarea în peisaj, coerența compoziției arhitecturale, se detașează în primul rând în cele două nuclee istorice, respectiv zona Pieței Hercules și complexul Cazinoului. Acestea figurează în LMI ca zone protejate sub titlul de "Ansamblu de arhitectură balneară Piața Hercules"(CS-II-a-A-10978) și "Ansamblul Cazinoului" (CS-II-a-A-11004), iar calitatea de monument istoric a întregului fond construit cuprins în perimetrul lor este ușor sesizabilă.

Față de aceste zone urbane cu valoare istorico-arhitecturală, sunt clasate ca ansambluri și porțiuni de trasee stradale sau grupuri de clădiri. Astfel, sub denumirea de "Ansamblu de arhitectură balneară" sunt puse sub protecția Legii Monumentelor Istorice părți din strada Izvorului între Podul de piatră și Băile Neptun (CS-II-a-A-10983), părți

din strada Cerna, între Pavilionul de hidroterapie cu bazin deschis și Biserica ortodoxă (CS-II-a-B-10979) și între Pavilionul de hidroterapie și Podul de piatră (CS-II-a-A-10981), sau întregi zone urbane cuprinse între Baia Neptun și Podul Roșu (CS-II-a-B-10980), între Biserica ortodoxă și Podul roșu (CS-II-a-B-10982) și între Uzina electrică și Biserica romano-catolică (CS-II-a-B-10984).

Față de aceste zone protejate, mai sunt reținute în LMI grupuri de clădiri, ce figurează sub denumirea de "Ansamblu balnear" Acestea se referă la complexele "Apollo" de pe frontul sud estic al Pieței Hercules (CS-II-a-B-11012) și (CS-II-a-B-11013), sau la construcțiile din aria Locuințelor grănicerești de pe strada Castanilor, nr. 33 (CS-II-a-B-10996).

Ansamblu derivat din înșiruire de monumente – strada Stoica de Hațeg

Practic, toate aceste situri urbane însumate acoperă aproape integral zona urbană cuprinsă între Uzina electrică și Podul roșu. Țesutul urban în această arie amplă este extrem de variat și se poate vorbi de zone protejate, incluse în alte zone protejate. Spre exemplu, Hotelul Apollo, monument de arhitectură clasat sub denumirea de Hotel Severin, face parte din Ansamblul balnear Apollo II, care la rândul său este inclus în Ansamblul de arhitectură balneară Piața Hercules.

O altă manieră de raportare la țesutul urban în întregul său poate deriva din alăturarea de monumente de arhitectură. Cazul străzii Stoica de Hațeg, de pildă, este similar străzii Cerna, dar nu este definit în LMI în categoria ansamblurilor istorice, ceea

ce conduce și la stabilirea zonei de protecție prin însumarea zonelor de protecție definite pentru fiecare clădire în parte.

3.1.3 Monumente de arhitectură

Deși constituie un fond construit unitar, clădirile cu valoare istorică din Băile Herculane pot fi clasificate din diverse puncte de vedere: funcțional, cronologic, stilistic, al stării de conservare, etc., iar valoarea arhitecturală li se poate aprecia în raport cu respectivele criterii de clasificare. Astfel, ținându-se cont de perioada de construcție și de aspecte funcționale și stilistice, se pot face referiri la arhitectura unora dintre clădirile din localitate, ce justifică statutul de monument istoric.

O primă categorie, cea a hotelurilor, băilor și clădirilor administrative din Piața Hercules se află sub amprenta tendințelor neoclasice ale primei jumătăți a secolului al XIX-lea.

Cele două hoteluri, Apollo și Severin (CS-II-m-B-11012.02 și CS-II-m-B-11013.02), ce alcătuiesc cea mai mare parte a frontului sud-estic al pieței Hercules, sunt construcții cu parter și două etaje, concepute după planuri dreptunghiulare alungite, marcate longitudinal de culoarul de acces, față de care camerele sunt dispuse pe dublu tract.

Ele au structuri din zidărie de cărămidă cu pereți portanți longitudinali și compartimentări transversale ce au suferit în timp adaptări pentru îmbunătățirea confortului. Nivelul inferior, demisolul cu deschideri spre malul Cernei prezintă bolți din cărămidă.

Aceste clădiri au clar marcate axele de simetrie ce le structurează fațadele, detașând spre piață o tratare mai reprezentativă a zonei centrale, marcată de pilaștri și balcon susținut de coloane ori console din marmoră roz.

Dacă fațadele principale, în ciuda unor simplificări de coronamente de ferestre contribuie la definirea și menținerea calității arhitecturale a ansamblului Pieței Hercules, fațadele posterioare își mențin o formă simplă, austeră, doar cu zona soclului tencuită cu motivul bosajului.

Modificările survenite în decursul timpului asupra lor nu au dus la schimbări majore ale acestor clădiri din frontul estic al pieței, în componența căruia, la cele două capete, se află câte o baie, Apollo și Hebe.

Baia Apollo (CS-II-m-B-11012.01) continuă, sub forma unui volum parter, frontul stradal adiacent hotelului Severin. Are nivelul de călcare la o cotă mult coborâtă față de cel al străzii și comunică, de fapt, cu nivelul inferior al hotelului alăturat, ocupând terenul la cota malului Cernei. Construcția este acoperită cu bolți înalte, rezolvate în spațiul acoperișului, peste care se detașează structurile sistemului de ventilare, iar fațada dinspre stradă este marcată de ferestre duble surmontate de rozase.

În capătul opus al laturii estice, Baia Hebe (CS-II-m-B-11013.01) încheie frontul pieței cu un volum de plan poligonal, a cărui terasă superioară este acoperită de o

copertină metalică. Construcția marchează un punct de interes la intrarea în piață și, în același timp, asigură o relație foarte bună cu galeria de pe Podul de piatră.

Un prim aspect ce se cere scos în evidență din punctul de vedere al valorii ansamblului format din Hotelului Apolo, Severin și Băile Apollo și Hebe și al frontului opus alcătuit din monumente de aceeași factură, care datorită intervențiilor din diferite epoci a devenit mai puțin unitar, este importanța arhitecturală și urbanistică deosebită.

Ansamblul format din fostele hoteluri „Franz Josef” și „Rudolf”, având Cazinoul ca element central și parcul ce le integrează, la care trebuie adăugate ”Băile Imperiale Austriece” de pe celălalt mal al Cernei, oferă stațiunii, la rândul lor, exemple de arhitectură de vilegiatură de mare valoare.

Cazinoul din Băile Herculane (CS-II-m-A-11004.01) se înscrie între primele clădiri construite în Europa pentru acest program de arhitectură și din acest punct de vedere, poate fi considerat chiar ca participant direct la definirea programului. Este compus după regulile simetriei și prezintă un volum central etajat, flancat de aripile colonadei, ce face legătura cu hotelurile aflate la cota străzii.

Ca profil funcțional, încăperea principală, ”Salonul de cură”, a fost folosită inițial ca sală de bal, apoi ca restaurant, iar salonul de la etaj, denumit ”Salonul de Argint” era destinat jocului de ruletă. Astfel, Cazinoul din Băile Herculane poate fi privit ca principal spațiu de reprezentare și festivități al localității. În consecință, întreaga clădire a primit o tratare prețioasă, conținând decorație pictată și elemente de stucatură, atât la interior, cât și la exterior.

Fațada principală este structurată de cinci travei seprate de pilastratură cu frize din frunze de viță în zona capitelurilor și de ferestre identice, cu arc în plin cintru, grupate câte trei pentru fiecare travee, iar etajele sunt separate de cornișe accentuate de frize cu bogată decorație în stucatură.

Colonada se înscrie între lucrările de pionierat ale folosirii structurilor metalice în arhitectura civilă din secolul al XIX-lea. Folosirea fontei, iar după anul 1850, a oțelului moale s-a legat la început de construcțiile industriale și s-a generalizat abia în ultimele decenii ale secolului. Faptul că în 1864 se utilizează aici noul material de construcție pentru elementele portante ale colonadei, constituie un exemplu de promovare a gândirii progresiste la Băile Herculane, în ciuda persistenței unei arhitecturi eclecticice.

Porticul sau colonada a fost conceput cu o structură din stâlpi de fontă cu capitel format din două console metalice ornamentate cu motive florale, care se regăsesc încastrate și în peretele clădirii. În capetele colonadei, în punctelor de inflexiune pentru schimbarea traseului, este amplasat câte un foișor de plan pătrat și colțuri rotunjite, acoperit de o cupolă cu bogat decor pictat.

Clădirea băilor Neptun (CS-II-m-A-11015) susține ansamblul urban al Cazinoului ocupând malul nord - vestic al Cernei.

Clădirea băii are un hol central pentru distribuția în cele două aripi laterale, care prezintă câte un culoar central din care se accede în încăperile înșiruite în lungul său. În componența băii intrau cabine individuale, cabinete pentru tratamente și bazine.

Concepută în stil eclectic, clădirea Băilor Neptun prezintă un câmp de fațadă tratat în cărămidă aparentă, din care se detașează volumele înalte, finisate parțial prin tencuială și încărcate de ornamente. Acoperișurile înalte, învelite cu tablă, de forme piramidale, sau cu muchii rotunjite la corpul central, sunt marcate la partea superioară de lucarne și decor în feronerie

Cele două hoteluri mari din ansamblu, "Decebal" (CS-II-m-A-11005) și "Traian" (CS-II-m-A-11002), nu diferă ca planimetrie și dispoziție a camerelor de prototipul existent la cele din Piața Hercules. Deosebirea constă în opulența tratării, pentru integrarea în complexul Cazinoului, ceea ce duce la folosirea logiilor și balcoanelor cu structuri metalice compuse din coloane de fontă și balustrade cu motive ornamentale.

Din punct de vedere al valorii arhitecturale raportate la programul clădirilor cu destinație de vilegiatură, toate monumentele din acest ansamblu se caracterizează printr-o valoare foarte mare.

Vilele sunt o altă categorie de monumente, de o mare varietate de tratare.

Vila "Feneșan" (CS-II-m-B-11006), un volum de colț cu două etaje peste parter, de plan rectangular, se înscrie alături de vila "Ștefania" (CS-II-m-B-11000), Vila "Elisabeta" (CS-II-m-B-11003), între monumentele păstrate din perioada arhitecturii eclectice cu forme preponderent clasiciste. Fostul hotel "Goth", vila "Feneșan", prezintă o teșire ce duce la introducerea unghiului obtuz pentru intersecția celor două fațade adiacente, între care s-a mai introdus un plan de fațadă susținut de o travee cu goluri și balcon la nivelul întâi. Ferestrele parțial grupate câte două dau ritmul fațadelor, ale căror ornamente se reduc la coronamente triunghiulare și curbe deasupra ferestrelor de la etajul întâi.

Fostul hotel "Ștefania", cu amplasament la stradă, cu fațade libere pe toate cele patru laturi este rezolvat simetric față de un ax principal. Are zona centrală ridicată pe trei travei printr-un etaj și primul nivel separat de parter printr-o terasă continuă pe toată lungimea fațadei. Restrângerea ornamentului la marcarea colțurilor în bosaj de tencuială și câteva profile simple pe parapetele ferestrelor fac ca monumentul să rămână în limitele unei tratări austere.

Aceeași factură se regăsește și la Vila "Funcționarilor", volum parter cu un etaj, cu ritm egal de goluri, marcarea zonei centrale a fațadei principale printr-un balcon pe lungimea a trei travei și a colțurilor prin asize de tencuială tratată cu motivul bosajului.

Din această categorie de vile, singura Vila "Elisabeta" prezintă variație la nivelul elementelor formale și se caracterizează prin joc de volume, alternate cu logii și terase cu balustrade metalice bogat decorate.

O altă categorie de vile, specifice sfârșitului secolului al XIX-lea și începutului de secol XX, tratate tot în forme eclectice, aduce compoziții pitorești și o manieră mai liberă

de combinare a elementelor arhitecturale și decorative. Asemenea clădiri, de pe străzile Stoica de Hațeg și Castanilor prezintă pinioane rotunjite, sau turnuri ce marchează asimetric o volumetrie jucată, în care se integrează terase și logii, în vreme ce elementele stilistice rămân în repertoriul eclectismului (Vila "Reșița 1" (CS-II-m-B-10989), "Miramonte" (CS-II-m-B-10991), "Livia" (CS-II-m-B-11027)).

La altele din aceeași categorie, detaliile eclectice se combină cu elemente de arhitectură "1900" (Vila "Reșița 2" (CS-II-m-B-10988), "Dora" (CS-II-m-B-11020)), elemente ce caracterizează, de altfel și noua clădire a fostei Ospătării mari, refăcută pe frontul vestic al Pieței Hercules în 1906.

Vila "Crăciunescu" (CS-II-m-B-11024) prezintă detalii inspirate și din stilul neoromânesc, iar vila "Kuriatko" (CS-II-m-B-10995) și cea din apropiere (CS-II-m-B-10994), pe același front al străzii Castanilor, ilustrează o formulă frecventă în stațiunile de vilegiatură montane, cu grinzi și elemente de lemn păstrate aparent în câmpul tencuit al fațadelor.

Elemente de interes la nivelul arhitecturii de fațadă, de interior și al componentelor structurale se găsesc și în cazul altor tipuri de construcții. Lăcașurile de cult, monument istoric, sunt concepute conform stilului dominant al epocii de construire. Pentru Biserica romano-catolică "Sfânta Maria" (CS-II-m-B-11011) predomină elementele de factură neoclasică, dominant fiind frontonul și coloanele cu capitel ionic ce accentuează accesul.

Pentru Biserica ortodoxă "Schimbarea la Față" (CS-II-m-B-10999) tipul de plan, structura cupolei și arcele de marcare a golurilor provin din repertoriul neobizantin. Biserica prezintă un limbaj arhitectural specific lăcașurilor de cult ortodoxe asupra cărora și-a pus amprenta perioada interbelică. Elementele originale de plastică arhitecturală, atât la nivelul fațadei cât și al frescelor de interior, au fost afectate în urma unor intervenții de modernizare și reparații. Astfel s-a afectat autenticitatea obiectivului arhitectural, care prin poziția și silueta sa contribuie la calitatea ambientală a spațiului urban din lungul străzii Cerna.

În cazul centralei Uzinei electrice (CS-II-m-B-11026), deși compoziția volumetrică și fațadele fără detalii semnificative indică o arhitectură simplă, păstrarea turbinelor și a tabloului de comandă "Ganz" din perioada de construire, motivează încadrarea sa în categoria monumentelor de arhitectură industrială (CS – II – m – B – 11026).

Pentru clădirea gării și a anexei din aceeași perioadă de construcție (CS-II-m-A-11025), s-a folosit o compoziție ce pleacă de la un plan central, acoperit cu o cupolă și încadrat de două aripi laterale. Preocuparea pentru decorul abundent, bazat pe combinarea inedită a unor elemente precum pilaștri, coloane angajate sau libere, ferestre în arc la partea superioară, finisaje cu țigle glazurate dispuse în figuri geometrice și decorația pictată la interior, face ca gara să se înscrie între cele mai pitorești exemple de arhitectură eclectică din localitate. La menținerea autenticității

monumentului contribuie și piese de patrimoniu mobil, între care ceasurile marcă "Paul Garnier".

Podurile și lucrările de îndiguire a malurilor constituie tot o categorie de monumente din sfera arhitecturii industriale. Astfel, Podul de piatră (CS-II-m-A-10973) prezintă o particularitate față de alte exemple de aceeași factură, datorită curburii sale în plan, care a înlocuit unghiul structurilor anterioare. Prezintă două deschideri, realizate din bolți cilindrice cu deschideri inegale și o structură executată din zidărie de piatră combinată cu asize din cărămidă arsă la pereții laterali.

Un element de particularizare este colonada ce îl flanchează pe o latură, ale cărei capete sunt marcate de câte un edicul.

Podul de fontă (CS-II-m-A-10976), executat din oțel pudlat, trebuie apreciat pentru calitățile sale constructive, remarcabile pentru epoca de execuție, dublate de un caracter decorativ pronunțat. Acestea se regăsesc atât la elementele structurale, cât și la balustrada cu decorație profilată, care preia detaliile ornamentale caracteristice balustradelor din fontă ale complexului din zona Cazinoului.

Înscriindu-se în tendințele eclecticice ale ultimului sfert de secol XIX, ambele poduri au nu numai valoare structurală ci și arhitectural-artistică.

Parcul Central face parte dintr-o categorie de monumente relativ recent recunoscută, cea a grădinilor istorice. A fost clasat în Lista Monumentelor Istorice în anul 2004 (CS-II-m-A-11004.02). Parcul Central a fost amenajat în stil geometric și se caracterizează prin simetrie, alei drepte, care se intersectează în unghi drept între care au fost delimitate zone de forme rectangulare. Este compus față de un centru compozițional reprezentat de ansamblul Cazinoului. În lungul axului dominant, dinspre Cerna către Cazino, parcul este alcătuit în terase. Nivelul inferior ocupă cea mai mare suprafață din parc. Urmează două terase intermediare, similare, și o terasă superioară, cea de lângă Cazinou. Toată această compoziția peisageră, integrează Chioșcul pentru fanfară (CS-II-m-A-11004.03), fântâni, ziduri de sprijin, taluzuri amenajate, scări și balustrade, mobilier urban și partere de vegetație.

3.1.4 Componente artistice, decorație

Monumente de artă plastică în Băile Herculane nu sunt numeroase. Lista Monumentelor Istorice reține Statuia lui Hercules din centrul Pieței Hercules, datată 1847 (CS-III-m-A-11232), două busturi din bronz, cel al lui Mihai Eminescu (CS-III-m-B-11231) și al generalului Nicolae Vicol (CS-III-m-B-11230), precum și două statui, cea a zeiței Hebe, din incinta băilor Hebe (CS-III-m-B-11233) și cea a zeiței Diana de la baia Diana (VS-III-m-B-11234). Li se poate adăuga basorelieful înfățișându-l pe Hercule, de la Băile romane, care reprezintă o componentă artistică și cu valoare arheologică în același timp, dar care nu prezintă o poziție separată în LMI.

În afară de aceste lucrări, patrimonial construit al Băilor Herculane se caracterizează încă printr-o bogăție de componente artistice, integrate monumentelor istorice, dintre care unele ar putea în sine beneficia de statut de monument.

Aceste componente artistice merită să fie menționate.

Una dintre ele este decorația picturală. Aceasta apare în tratarea panourilor de plafon și a grinzilor de lemn ale colonadei asociate Cazinoului, sau cea de pe plafonul Salonului de Argint al Cazinoului.

Alta se găsește în decorația cupolelor sau pereților de la cele două rotonde din capetele colonadei sau din interiorul gării. În spațiul acestor două foișoare din capetele colonadei, decorul păstrează câteva urme din zugrăveala inițială, care prezintă o friză cu împletituri complicate și mascaron, alături de frunza de viță.

Valoarea acestui tip de decorație trebuie pusă la Băile Herculane în legătură cu specificul funcțiunii de vilegiatură.

Decor pictat și stucatură la colonada Cazinoului

Un alt element specific din categoria detaliilor se referă la lucrările de feronerie. Este vorba atât despre structuri în ansamblul lor, cum sunt colonadele sau foișorul de pe terasa Băii Hebe sau doar despre componentele metalice.

Acestea se referă la stâlpii de fontă cu capitel compus din două console modelate în forme cursive după motive vegetale, ce se află în componența colonadelor sau a logiilor hotelurilor și vilelor sau de balustradele colonadei, ale podurilor, teraselor sau malurilor Cernei.

Componentele metalice sunt executate din fontă turnată după câteva modele ce se reiau cu variațiuni în diferite puncte ale stațiunii și contribuie în bună măsură la remarcabila unitate a zonei istorice.

Detalii de feronerie: panou de balustradă și capitel

Cele mai valoroase panouri de balustradă se află în parapetul porțiunii de colonadă ce face legătura Cazinoului cu hotelul Decebal, în parapetul de fontă al podului de piatră și al Podului de fontă, la logiile hotelului Decebal și la terasele vilei Elisabeta. Se cere amintit ca o componentă artistică din această categorie a decorului metalic și elementele de feronerie de la acoperișurile Băii Neptun.

Decorul sculptural reprezintă o altă caracteristică a fondului construit din Băile Herculane, statuile aplatate pe atice sau în centrul cupolelor unor pavilioane constituind una din caracteristicile decorului arhitectural din stațiune. Acesta cuprinde atât sculptură în ronde-bosse, cât și basorelief și în mare măsură ornamente în stucatură de bună calitate.

Același tip de componente artistice era prezent în decorarea interioarelor, unde completau amenajări cu vitralii și lambriuri. Din păcate, din bogata decorație în maiolică, odinioară prezentă în stațiune, mai există doar fântâna din holul Băilor Neptun.

La Podul de piatră, în cheia cupolei dinspre Piața Hercules a colonadei, este amplasată o sculptură înfățișând o nimfă. Pe aticul Băii Diana între urnele ce decorează aticul figurează o statuie a lui Hercules.

Pe fațada Cazinoului, deasupra arcadelor de la parter se află cinci altoreliefuri înfățișând scene ce sugerează oferta distracțiilor posibile odinioară în stațiune. Amfore cu decor în ghirlandă sunt prezente în zona centrală a porticului Cazinoului. Și stucatura cea mai valoroasă poate fi găsită tot aici în spațiul colonadei.

Detalii ornamentale sub forma profilelor în simlipiatră, ce apar la ancadramele de goluri, unele cu mascaron, în rezolvarea cornișei sau al balustradelor cu baluștri. (exemplu Băile Neptun, Fosta Ospătărie mare).

Detalii din stucatură pe fațadele Cazinoului și fostei Ospătării mari

3.1.5 Zone de protecție

Țesutul urban din această arie amplă este extrem de variat, iar ca nivel de protecție se poate vorbi de zone protejate, incluse în alte zone protejate. Aceasta face ca zona de protecție a unor monumente sau ansambluri definite ca grupuri de clădiri, să se suprapună peste țesutul urban protejat ca zonă istorică în ansamblul său.

Din această perspectivă regulamentele pe care le presupune orice intervenție în aceste zone vor trebui nuanțate prin Planul Urbanistic pentru zona istorică, prin care se poate aprofunda un sistem de protecție a acestora, suplu și eficient. Acest sistem are menirea de a preîntâmpina acțiuni care să deterioreze calitatea fondului construit, care deja a suferit traume greu de remediat.

Pentru asigurarea menținerii caracterului specific și autentic al patrimoniului construit este importantă păstrarea și protejarea cadrului natural și a celui amenajat în forme specifice, care asigură o anumită relație între mediul construit și cel natural înconjurător. De aceea, pentru stabilirea zonelor de protecție a zonelor istorice (zonelor protejate), care trebuie să facă obiectul unor documentații specifice, este indicat să se țină cont de caracterul peisajului și al cadrului mai amplu, ce intră în relație cu mediul construit valoros, zonele de protecție putându-se extinde până la versanții pe care se profilează anumite obiective patrimoniale.

În momentul de față, unele zone de protecție, cum este, de pildă, cea a ansamblului Pieței Hercules, aferentă malului Cernei este neacesibilă și total depreciată. Aceasta se referă atât la starea precară de conservare a construcțiilor dezafectate aflate pe acest amplasament, precum și la prezența unei vegetații necontrolate. Situația, care se regăsește și în raport cu alte monumente și ansambluri sau zone protejate, face necesară reglementarea intervențiilor în asemenea spații definite ca zone de protecție, prin stabilirea condițiilor de regenerare, reconstituire și redobândire a calităților pierdute.

3.2. Elemente de patrimoniu, suport al peisajului cultural

În cazul Băilor Herculane se poate discuta despre o dublă valoare patrimonială: cea punctuală a fiecărui obiectiv de patrimoniu în parte și o valoare colectivă, ce poate fi asociată cu valoarea unui peisaj cultural. Peisajul cultural, definit ca interacțiune dintre comunitate și cadrul natural, a fost generat aici de modul în care funcțiunea balneară a susținut dezvoltarea teritorială, încă de la începuturi. Chiar și acum, după o suită de transformări spațiul are coerență tot prin intermediul moștenirii sale în domeniul balnear.

Băile Herculane apare ca o suprapunere de momente istorice și topografice. În acest sens, se poate vorbi despre un prim nivel, cel al cadrului natural, care conține și vestigii de locuire umană semnificative (Peștera Hoților, Peștera Tatartzy, Peștera "Gura Ungurului") parcuri naturale (Parcul Natural Domogled). Siturile arheologice definitorii pentru perioada romană a localității sunt un prim strat antropoc - cultural, peste care se suprapun funcțiunile asociate tratamentului balnear, ce reprezintă factorul constant, ce a susținut și dezvoltat viața comunității, în succesiunea etapelor istorice prin care a trecut. La acestea se poate adăuga nivelul funcțiunilor socio-culturale, menite să îmbunătățească și să completeze modul de viață în așezare. Toate acestea se leagă de noțiunea de patrimoniu material (tangibil).

Se mai poate vorbi la Băile Herculane, de un alt nivel, care este rezultatul nepalpabil al interacțiunii dintre comunitate și teritoriu, ce face trimitere la patrimoniul imaterial (intangibil), ce se referă la transmiterea memoriei locale, a modului de viață jalonat de evenimente istorice și de relația așezării cu diferitele perioade istorice.

Printre acestea ar putea fi amintite numeroase evenimente istorice și culturale desfășurate de-a lungul timpului la Băile Herculane. Localitatea a fost locul de întâlnire a unor personaje istorice sau a unor reprezentanți ai lumii științifice și culturale în decursul unui secol și jumătate, ceea ce îi conferă o valoare simbolică remarcabilă. Stațiunea a fost cadrul ce a oferit găzduire unor monarhi precum împărăteasa Elisabeta a Austro-Ungariei, regele Carol I, regina Elisabeta și regele Carol al II-lea ai României, împăratul Franz Josef și regele Alexandru al Serbiei.

Dintre ofertele culturale trebuie amintite cele din Cazinou, respectiv serate de dans, biliard, concerte, muzică militară, bibliotecă, la care se adaugă alte spații ale stațiunii destinate cinematografului, teatrului de vară și activităților sportive. Toate acestea constituie o componentă din evoluția comunității, care și-a pus amprenta asupra așezării.

Între toate aceste paliere există interdependență și analizate individual ar face să se piardă aspecte din valoarea și din coerența urbană, arhitecturală și istorică. În acest sens, a nu lua în considerare aspectele complexe ale vieții sociale și culturale în relație cu spațiile arhitecturale și urbane ale stațiunii balneare care le-au susținut, ar conduce la o înțelegere trunciată a patrimoniului de vilegiatură de aici. Cu cât sunt înțelese mai multe elemente ce explică și dau coerență evoluției localității și cu cât se urmărește mai

bine conservarea, restaurare și protejarea lor, sunt șanse ca Băile Herculane să își păstreze elementele de unicitate și valorile patrimoniale.

Prin urmare, este deosebit de importantă păstrarea și protecția ca peisaj cultural, care exprimă nu numai o relație fizică de adaptare a mediului construit la constrângerile celui natural, ci și o sumă de informații de natură socio-culturală ce au dus la modul specific de interdependență și corelare a mediului natural și contextului antropic.

3.3. Elemente de patrimoniu cultural – propuneri

Băile Herculane beneficiază de un număr ridicat de obiective de patrimoniu construit (situri arheologice, zone protejate, monumente de arhitectură aparținând unor categorii funcționale diverse, de la cea balneară la cea industrială, monumente de artă plastică), însumând un număr de 81 de obiective de patrimoniu clasate în Lista Monumentelor Istorice a județului Caraș-Severin (vezi Anexa 2).

În ciuda clasării acestora în LMI, și ca atare, a trecerii lor sub jurisdicția legislativă specifică domeniului protejării patrimoniului cultural construit (monumente istorice și situri L.422/2001), transformările specifice ultimelor decenii de deindustrializare și privatizare au dus la dezafectarea multor monumente, la degradarea lor și la dispariția unor caracteristici inițiale importante, ca urmare a distrugerii sau reparațiilor și transformărilor necorespunzătoare. Această stare de fapt conduce la punerea în discuție a calității de monument istoric pentru acele obiective clasate, care și-au pierdut valoarea patrimonială motivată de păstrarea materialelor și formelor autentice. Astfel, în momentul de față, dintre obiectivele clasate ca monumente istorice nu mai prezintă elemente originare și au suferit modificări majore:

- Podul roșu
- Băile "Venera"
- Spălătoria IBTH

Podul roșu

Baia "Venera"

Altele au suferit parțial transformări, care nu justifică menținerea lor în categoria patrimonială, decât în urma unor operații complexe de restaurare, care să le reconstituie elementele pierdute sau modernizate aleator. În această categorie se înscriu :

- Hotel Ferdinand
- Vila "Emilia"
- Vila "Doboșan"

În același timp, o serie de lucrări au condus la efecte defavorabile asupra modului de punere în valoare a monumentelor, dar fără să motiveze punerea în discuție a calității de monument istoric. Ar fi aici de amintit, îndeosebi finisaje, materiale de învelitoare sau elemente de tâmplărie. Hotelul "Cerna" este un exemplu tipic în acest sens, la care se adaugă Vila "Elisabeta", agresată de amenajarea pavimentară exterioară.

Hotel "Ferdinand"

Hotel "Cerna"

Dintre obiectivele clasate ca monumente istorice în LMI unele, chiar de mare valoare, sunt dezafectate. Este cazul întregului front sud-vestic al Pieței Hercules. Altele se află deja într-un grad de degradare avansat și necesită intervenții urgente de salvare, în lipsa cărora vor dispărea singure din patrimoniul construit al localității:

- Băile Neptun
- Hotel "Traian"
- Vila "Crăciunescu"
- Direcțiunea Băilor
- Baia "Hebe"

Astfel, în ciuda recunoașterii ample a obiectivelor din patrimoniul cultural construit al Băilor Herculane, unele elemente considerate valoroase datorită importanței lor și rolului jucat în dezvoltarea teritorial – spațială a stațiunii necesită o reconsiderare

atât din punctul de vedere al menținerii în categoria patrimonială, cât și al aplicării reale a metodelor de protecție.

Pentru monumentele care și-au pierdut calitățile ce justifică păstrarea lor în patrimoniul cultural, declasarea se poate iniția prin documentații specifice, pentru care este necesar avizul Comisiei Naționale a Monumentelor Istorice. În acest sens, este necesară întocmirea Planului Urbanistic Zonal pentru zone protejate, pe baza căruia să se reconsidere calitatea fondului construit cu valoare patrimonială. Până la parcurgerea demersurilor respective, obiectivele existente în LMI rămân înscrise în categoria monumentelor istorice și li se aplică măsurile de protecție și reglementările specifice în cazul oricăror intervenții la care sunt supuse.

Zonele asupra cărora aceste documentații ar trebui să se concentreze pentru delimitarea fondului cu valoare patrimonială și nuanțarea reglementărilor de protecție sunt în mod special: "Ansamblul de arhitectură balneară II" (CS-II-a-B-10980) – zona cuprinsă între Baia Neptun și Podul roșu, "Ansamblul de arhitectură balneară III" (CS-II-a-B-10982) – zona cuprinsă între Biserica ortodoxă și Podul roșu, monumentele de pe strada Castanilor, "Ansamblul urban, străzile Uzinei și Romană" (CS-II-a-B-19084).

În același timp, acele clădiri din zonele protejate, care și-au păstrat caracteristicile structurale sau arhitecturale și prezintă valoare istorică, se propune să fie luate în considerare ca potențiale monumente istorice și să fie protejate ca atare prin reglementările PUG, până la clasare.

În această situație se află clădirea turnului artezian din strada Izvorului, care se înscrie între puținele vestigii de arhitectură industrială, pe care le păstrează stațiunea. A fost construită în 1884, data forării izvorului Neptun și a jucat un rol semnificativ în alimentarea cu apă termală a Băii Neptun. Apa izvorului era colectată în două bazine și distribuită printr-un sistem de conducte în instalațiile băii situate pe același mal drept al Cernei.

Tratarea arhitecturală este de factură similită clădirii și anexelor Băilor Neptun, ceea ce trădează unitatea și coerența de concepție și imagine urbană a obiectivelor destinate funcțiunii balneare în secolul al XIX-lea.

Această construcție completează tipologia dotărilor balneare clasate ca monumente istorice. Valoarea sa constă și în unicitatea sa din punctul de vedere al tipului de funcțiune pentru care a fost construită.

Este vorba despre o compoziție simetrică, al cărei volum central este supraînălțat. Tratarea paramentului în câmpuri ce alternează panouri tencuite și cărămidă aparentă urmează același model cu al Băii Meptun și anexelor ce o flanchează. Deși clădire din categoria celor industriale, prezintă adausuri de elemente menite să susțină o latură artistică, respectiv coloane angajate și coronamente de ferestre.

Clădirea turnului artezian

Între propunerile de suplimentare a obiectivelor cu statut de monumente istorice, cu poziție distinctă în LMI se înscrie și Fântâna din maiolică aflată în holul Băii Neptun. Aceasta este o componentă a monumentului de arhitectură, dar acest aspect nu exclude clasarea în categoria componentelor artistice.

Valoarea artistică și faptul că asemenea elemente decorative, specifice amenajărilor de interior și din spații urbane au dispărut din stațiune, deci raritatea piesei, susțin statutul de monument de artă plastică.

VI Elemente de fundamentare a Regulamentului de Urbanism pentru zone protejate, monumente și zone de protecție a monumentelor

Toate zonele protejate clasate deja conțin arii urbanistice valoroase, o serie de situri arheologice și monumente de diferite categorii. Ele se supun reglementărilor ce decurg din calitatea de: **ansambluri urbane protejate** (supuse legilor și reglementărilor în vigoare –avizări în cadrul comisiilor Ministerului Culturii și/sau a forurilor regionale de profil), **monumente de arhitectură** (supuse legilor și reglementărilor în vigoare –avizări în cadrul comisiilor Ministerului Culturii și/sau a forurilor regionale de profil).

Înainte sau pe durata oricărui șantier de intervenție privind amenajarea terenului sau lucrări de construcții care implică săpături, se impune descărcarea de sarcină istorică și arheologică și/sau supraveghere de specialitate.

4.1. Autorizare

Autorizarea intervențiilor asupra construcțiilor din zone care cuprind valori de patrimoniu cultural construit, se face cu avizul emis de Ministerul Culturii, prin Direcția Monumentelor Istorice, pentru monumentele de interes național (categoria A) și cel emis prin Direcția Județeană pentru Cultură Caraș-Severin pentru cele de interes zonal și local (categoria B), precum și pentru intervențiile în zonele de protecție a monumentelor.

Ca urmare a studiului istoric, se propune o extindere restrânsă a obiectivelor supuse protecției ca valori susceptibile de a fi clasate și reconsiderarea în viitoarele documentații pentru abordarea zonelor protejate, a unor monumente clasate, dar care și-au pierdut iremediabil calitățile ce justifică acest statut și, în consecință se cer declassate.

Până la întocmirea documentațiilor de specialitate, care să permită operația de declassare, toate obiectivele înscrise în LMI și cele câteva propuse, se supun reglementărilor în vigoare.

Prin modificările și amenajările efectuate în a doua jumătate a secolului trecut asupra fondului construit din localitate, o parte dintre caracteristicile sale și din materialul autentic s-au pierdut. Unele intervenții pe clădiri monumente istorice sau asupra celor cu valoare arhitecturală din zone protejate nu s-au făcut în conformitate cu normele specifice, iar efectele se regăsesc în apariția unor materiale și decorații străine de caracteristicile zonelor istorice, în distrugerea decorațiilor originare, înlocuirea tâmplărilor vechi, ce conferă autenticitate și calitate arhitecturii istorice, în simplificarea sistemelor de acoperire, etc.

Pe de altă parte, numeroase monumente și clădiri valoroase, dintre cele la care nu s-a intervenit în ultimii ani, sunt într-o stare de conservare critică, necesitând intervenții de restaurare.

Pentru reabilitarea patrimoniului construit, nu se pune problema reconstituirii, ci a unor operații de punere în valoare prin diferite categorii de lucrări a ceea ce s-a menținut, cu restaurarea acelor elemente autentice și de interes arhitectural și peisagistic. Aceasta nu exclude reîntregiri sau reconstituiri, dar ceea ce este mai important este accentuarea a ceea ce s-a păstrat din caracteristicile inițiale.

Astfel, evoluția în timp, care a condus la unele denaturări ale caracterului originar și la deformarea unor elemente caracteristice ale monumentelor sau zonelor protejate, face necesară pentru orice intervenție selectarea, aprecierea critică, înlăturarea adausurilor parazitare și reinterpretarea în spiritul arhitecturii proprii a clădirilor și zonelor ce au avut de suferit transformări. În acest sens, ca grad de restricționare se conturează următoarele tipuri de spații:

- Zone ce se cer păstrate și restaurate pentru punerea în valoare a elementelor și materialelor originare.

- Zone transformate, care pierzându-și ireversibil caracterul original, trebuie reconsiderate și reîntregite sau reconstituite.

- Adăugii parazitare la construcția inițială.

Dat fiind faptul că orice element din componența fondului construit cu semnificație patrimonială se cere abordat în contextul aprecierii valorice a întregului, orice intervenție trebuie să țină cont de menținerea și accentuarea calităților întregului ansamblu.

4.2. Tipuri de intervenție

Pentru monumente independente, se permit următoarele intervenții:

- Consolidare-reabilitare, restaurare, conversie/reconversie funcțională (în cazuri impuse de reabilitarea zonei, dar respectând caracteristicile arhitecturii existente – în ceea ce privește relațiile funcționale cerute, dotare, gabarit etc.).

- Demolarea și reconstrucția sunt permise doar ca urmare a unei expertize care recomandă aceasta (pentru monumentele clasate, acest fapt este permis doar după derularea acțiunii de declasare parțială sau totală).

- Pentru orice fel de intervenție din ansamblul de arhitectură protejată și a monumentului de arhitectură, se va obține avizul forurilor Ministerului Culturii și Cultelor, specificate de legislația în vigoare.

Pentru zonele protejate se permit:

- Consolidare-reabilitare, restaurare, mansardare (cu lucarne adaptate tipologiilor zonei sau cu ferestre în panta acoperișului), extindere (limitată de coeficienții specifici și de morfologia zonei).

- Conversie/reconversie funcțională (respectând pe cât posibil caracteristicile arhitecturii existente).

- Demolare și reconstrucție, doar ca urmare a unei expertize prin care se recomandă aceasta.

Pentru ariile susceptibile de a conține vestigii arheologice se permit:

- Intervenții constructive (în special de infrastructură) dar supravegheate arheologic, pentru a face posibilă detectarea inventarului mobil și a urmelor de arhitectură din sit, în vederea recuperării protejării sau punerii în valoare.

Pentru zonele de protecție a monumentelor se permit :

- Intervenții care nu schimbă major caracterul zonei, a cărei configurație, volumetrie și regim de înălțime, tipologie a construcțiilor se vor păstra.

- Extinderi (limitate de coeficienții specifici și de morfologia zonei)

- Densificări prin edificare în spatele casei din front), reconversie funcțională (respectând pe cât posibil caracteristicile arhitecturii existente)

- Demolare și reconstrucție doar ca urmare a unei expertize prin care se recomandă aceasta. Se urmărește protejarea acelor elemente care oferă un cadru de valoare monumentelor istorice din vecinătate.

Pentru monumente independente, se interzic :

- Modificarea volumetriei, înlocuirea elementelor structurale, a arhitecturii fațadei (inclusiv a tipului de material de finisaj și a tâmplărilor existente), schimbarea sistemului de acoperire.

Pentru zonele protejate, se interzic:

- Acele intervenții care afectează unitatea de ansamblu a zonei (regim de înălțime, aliniament, forma șarpantei, împrejurimi spre stradă etc.).

- Modificarea arhitecturii fațadei (inclusiv a tâmplăriei și materialelor de finisaj existente), modificarea culorii fațadei, schimbarea sistemului de acoperire.

- Conversia/ reconversia funcțională totală.

În zonele de protecție a monumentelor se interzic :

- Schimbarea modului de ocupare a terenului și de mobilare a frontului, înlocuirea tipologiilor tradiționale.

- Modificarea materialului de învelitoare inițial.

- Modificarea tipului de tencuie exterioră (nu se acceptă utilizarea placajelor de piatră artificială, plăci ceramice sau finisajele cu plăci metalice sau din materiale plastice).

- Înlocuirea tâmplăriei de lemn la fațadele vizibile din stradă.

Interdicții temporare:

- Pentru amplasamentele care necesită documentații urbanistice de zonă sau detaliu și cercetare arheologică în perimetrele aferente monumentelor istorice (inclusiv pentru descărcare de sarcină istorică).

4.3. Condiții și recomandări

În ceea ce privește protecția siturilor arheologice, regulamentul aferent P.U.G.-ul poate asigura reglementări în acest domeniu. Astfel, Regulamentul trebuie să permită Primăriei semnalarea proprietarilor sau utilizatorilor că dețin situri arheologice, anticipându-se unele restricții. Acestea sunt necesare pentru a nu fi periclitate vestigiile arheologice prin viitoare lucrări și pentru a se asigura în asemenea situații descărcarea de sarcină istorică. Reglementările trebuie să se sprijine pe cooperarea administrației locale și a instituțiilor care au competență în acest domeniu.

Pentru protejarea caracteristicilor arhitecturale care dau valoare clădirilor monument ansamblurilor și zonelor protejate trebuie avute în vedere și stabilite reglementări cu privire la : volum exterior și interior, substanță istorică reprezentată de materiale și elemente de construcție, detalii, finisaje, cadru natural sau amenajat, eventual elemente arheologice, caracteristici care se vor menține în orice situații.

a.Aspecte generale, ce se cer urmărite pentru reglementarea intervențiilor :

- Revenirea pe cât posibil la caracterul specific imprimat de concepția inițială sau de succesiunea etapelor de evoluție ale monumentului sau zonei istorice, prin accentuarea sau refacerea elementelor ce redau ambianța de secol XIX.

- Păstrarea pe cât posibil a materialului autentic sau reconstituirea identică doar în zonele iremediabil deteriorate. Păstrarea substanței autentice este o condiție esențială de menținere a valorii și calității de monument istoric.

- Asanarea elementelor parazitare și refacerea prin reîntregire a zonei eliberate.

- Reparații la nivelul elementelor structurale și de detaliu sau reîntregirea părților ce asigură coerența clădirii sau ansamblului cu valoare patrimonială, prin utilizarea unor elemente în acord și cât mai apropiate de motivele inițiale, cu utilizarea tehnicilor și materialelor specifice zonei protejate în care se intervine.

- Reconstituirea unor piese și elemente caracteristice (panouri de balustradă și detalii de feronerie, stucatură, decor sculptural, etc.) pentru a reîntregi o imagine coerentă a monumentului.

- Alegerea materialelor de finisaj corespunzătoare pentru toate tipurile de lucrări, pentru asigurarea păstrării caracterului specific al fondului construit cu valoare patrimonială, inclusiv pentru pavimentele din zona istorică, prin folosirea pietrei naturale.

- Revenirea la decorația originală cu utilizarea tehnicii inițiale (pentru pictură, decor sculptural, stucaturi), acolo unde există date certe despre imaginea pierdută.

- La introducerea unor elemente noi este indicată integrarea pe baza interpretării formei inițiale.

Aceste principii generale fundamentează o serie de intervenții posibile :

- Restaurarea elementelor ce păstrează cea mai mare parte a caracteristicilor și substanței inițiale :

- Completări sau reîntregiri de elemente, după înlăturarea porțiunilor fără valoare sau parazitare și consolidarea structurii inițiale.

- Reparații prin refacerea parțială a structurii și înlocuirea doar a elementelor puternic degradate.

- Refacerea elementelor dispărute, pentru care există documente certe, într-o formă cât mai apropiată de caracterul inițial.

b. Funcțiuni

- Schimbarea destinației unei clădiri monument istoric nu este admisă decât pe baza unei documentații avizate de Comisia Monumentelor Istorice. Nu sunt permise funcțiuni incompatibile sau care pot aduce prejudicii monumentului istoric.

- Funcțiunile propuse în zona de protecție a unui monument istoric se supun și ele avizării la nivelul comisiilor de specialitate ale Ministerului Culturii.

- Funcțiuni permise : instituții administrative, cultură, cult, învățământ-educație, sănătate, comerț, servicii, locuire individuală, loisir, turism

- Funcțiuni interzise: locuire colectivă nouă, industriei sau servicii poluante, comerț și depozitare en gros; reconversii funcționale ale clădirilor istorice care sunt

incompatibile prin relații funcționale necesare, prin dotări, gabarit etc., cu arhitectura existentă în zona protejată.

c. Volumetrie, regim de înălțime

- Unul din aspectele importante este păstrarea volumetriei de ansamblu, așa cum a fost structurată în secolul al XIX-lea pentru monumentele și zonele protejate.

- Supraetajarea clădirilor monument istoric nu este acceptabilă, iar mansardarea este admisibilă doar în gabaritul acoperișului existent, cu păstrarea învelitoarei și detaliilor acesteia.

- În vecinătatea monumentului nu se admite un regim de înălțime care să concureze sau să compromită punerea în valoare a acestuia.

- Pentru clădirile clasate ca monument și pentru cele aflate în zone protejate respectarea aliniamentelor actuale.

- Nu se acceptă modificări de accese care să avanseze în frontul străzii sau să aducă modificări prin retragere. Pentru volume propuse, se vor stabili regulamente prin documentații urbanistice de tip PUZ și/sau PUD, care vor nuanța reglementările PUG.

- Asanarea zonelor istorice protejate prin înlăturarea elementelor fără valoare sau cu un caracter parazitar și cu efect perturbant asupra fațadelor sau volumetriei caracteristice ansamblului urban.

- Realizarea unitară a învelitorilor inițiale, cu eliminarea inserțiilor de materiale noi și refacerea elementelor de tinichigerie degradate.

- Amenajarea peisageră cu îndepărtarea vegetației ce blochează accesul în zona din vecinătatea monumentelor.

- Redarea aspectului specific fiecărui monument după consolidarea structurii, prin folosirea aceluiași tip de material, cu înlăturarea porțiunilor completate în dezacord cu acesta.

- Reconstituirea pieselor importante pentru monument, dispărute în decursul timpului, în conformitate cu informațiile existente în imagini păstrate.

- Integrarea materialelor noi, acolo unde este necesar, în acord cu materialul inițial.

- Reconstituirea identică în zonele iremediabil deteriorate.

- Toate elementele refăcute trebuie să își mențină aspectul inițial, fără simplificări sau modificări ale profilului.

- La învelitorilor unor monumente istorice sau ale unor clădiri din zone protejate nu se admite schimbarea tipului de material folosit pentru învelitori, iar în zone de protecție a monumentelor se impune utilizarea unor materiale în acord cu specificul zonei.

- Respectarea caracteristicilor materialului original al învelitorilor se referă și la cromatică și la interdicția de a folosi culori stridente sau altele decât cele inițiale.

- Se impun restricții și în privința montării de ferestre la mansarde. Acestea trebuie evitate în cazul în care alterează imaginea monumentului.

d. Inserții de clădiri în raport cu monumentele istorice

- Pe parcele învecinate unui monument istoric orice inserție de noi volume trebuie să se subordoneze ca volumetrie, regim de înălțime, elemente de arhitectură, materiale și detalii, clădirii de patrimoniu. Aceasta presupune și restricții privind

extinderea monumentului, alipirea unor noi corpuri de calcane ale acestuia sau rezolvarea unor legături funcționale între monument și clădirile noi.

- Inserțiile de noi clădiri în zone de protecție a monumentelor trebuie să fie subordonate și în acord cu specificul zone, pentru a nu concura arhitectura clădirilor cu valoare patrimonială. Aceasta presupune restricții în privința inserării unor volume noi prin contrast.

- Este de urmărit asigurarea caracterului unitar al zonelor protejate. Astfel, orice modificare a volumetriei inițiale se admite doar în cazuri justificate de studii istorice, pe bază de analiză a evoluției volumetrice și formelor arhitecturale prin care a trecut clădirea. În acest sens, demolarea parțială, din considerente de siguranță, a unei clădiri clasate ca monument istoric, nu constituie o motivație și se impune păstrarea sau reconstituirea acelei părți de construcție.

e. Fațade

- Refacerea unor forme și dimensiuni de goluri ce au suferit modificări vizibile și a detaliilor pierdute de la nivelul coronamentelor acestora.

- Repararea fațadelor cu respectarea profilelor din similipiatră sau stucatură.

- Înlăturarea cablurilor, țevilor sau a altor elemente parazitare, pentru redarea aspectului arhitectural valoros al construcțiilor istorice.

- Restaurarea și completarea conform modelului păstrat a motivelor decorative la elementele metalice, decorație în stucatură, pictură murală sau zugrăveală decorativă, componente sculpturale.

- Repararea cu refacerea învelitorilor din aceleași materiale ca și cele inițiale.

- Accentuarea prin restaurare a elementelor de fațadă specifice (arce, ancadramente din similipiatră) cu utilizarea acelorași profile și reîntregirea lor în zonele unde acestea au fost simplificate în decursul timpului.

- Punerea în valoare a ornamentelor prin curățarea de straturi de tencuială și zugrăveală.

- Restaurarea sculpturii de la nivelul aticelor sau de la baza învelitorilor.

- Intervențiile asupra fațadelor trebuie să respecte caracteristicile arhitecturale și detaliile specific perioadei de construcție sau ale etapelor valoroase din evoluția monumentului.

- Sunt interzise acele lucrări, care prin natura lor duc la simplificări sau distrugerea elementelor originare și detaliilor ornamentale.

- Nu se acceptă operații de termoizolare exterioară, care aduc modificări de tratare a paramentului inițial.

- Intervențiile asupra fațadelor unor monumente istorice sau ale unor clădiri din zone protejate vor utiliza materiale identice cu textura inițială a fațadelor monumentelor istorice sau asemănătoare cu acestea pentru clădirile noi din zonele de protecție.

- Nu sunt admise materiale noi de tipul panourilor de sticlă reflectorizantă, placajelor din materiale plastice, metal sau piatră artificială și tencuielile contemporane cu imagine și compoziție dăunătoare sau în dezacord cu materialul clădirii istorice.

- Este indicată folosirea unor tencuieli simple și a gamei cromatice care păstrează aspectul original al monumentului. Lucrările de reabilitare se recomandă să recurgă la utilizarea acelorași materiale sau a unora cu aspect asemănător celor inițiale.

- La monumentele istorice este indicat să se intervină asupra tâmplărilor prin lucrări de restaurare a materialului original, nu de reconstituire. În cazul în care starea de conservare deficitară o impune, înlocuirea nu se acceptă decât cu tâmplării din același material și cu respectarea identică a formei inițiale.

- În zona de protecție a monumentelor istorice se cer folosite tâmplării din materiale specifice spațiului urban respectiv, fără modificări și inserții de materiale moderne.

- Modificarea golurilor la clădirile monument istoric trebuie justificată pe baza studiilor care pot confirma configurații anterioare ale fațadelor sau spațiilor interioare.

- Pentru clădiri din zone protejate sau zone de protecție a monumentelor, operațiunile de modificare a golurilor, fie deschiderea unora noi sau obturarea unora existente, trebuie să țină cont de ritmul plin-gol al fațadelor și să conserve caracteristicile arhitecturale din zona respective.

- Nu se admite montarea aparentă pe fațade a unor echipamente tehnice de tipul cablurilor, a conductelor de gaz, aparaturii de aer condiționat, etc.

- Un regim restrictiv pe monumente istorice, în zone protejate și în zone de protecție trebuie aplicat și amplasamentelor de firme și panouri publicitare. Acestea se cer dimensionate și conformate în raport cu detaliile și caracteristicile arhitecturale ale fațadei clădirii pe care se montează sau în vecinătatea căreia se amplasează

f. Detalii

- Menținerea pardoselii din gresie sau piatră și urmărirea tratării coerente a câmpurilor completate în zonele în care se face completarea.

- Alegerea pavimentului în funcție de materialul inițial, acolo unde acesta s-a pierdut, în acord cu specificul stilistic al fondului construit din stațiune.

- Restaurarea elementelor de feronerie ce decorează învelitorile.

- Completarea elementelor metalice și a panourilor lipsă din balustradele de fontă, cu respectarea modelului și materialului originare.

- Curățarea și reîntregirea detaliilor de stucatură pentru păstrarea caracteristicilor decorative fără denaturări.

- Punerea în valoare a componentelor artistice prin lucrări de restaurare (pictură murală, zugrăveală decorativă, basoreliefuri și elemente de sculptură).

g. Parcuri și zone verzi

- Se impune protecția spațiului verde existent în zonele amenajate, a celui din aliniamentele stradale și amplificarea acestuia, prin amenajări peisagere specifice, a zonei verzi din lungul malurilor Cernei.

- Protecția spațiului înscris în LMI ca monument istoric, dar și a altor suprafețe plantate din zonele istorice care pot fi amplificate.

- Revenirea pe cât posibil la caracterul specific al zonelor verzi, așa cum a fost imprimat în decursul etapelor evolutive, prin accentuarea sau refacerea elementelor ce redau sau fac trimitere la ambianța de secol XIX.

- Asanarea elementelor parazitare și refacerea mobilierului urban respectiv felinare, bănci, fântâni, coșuri de gunoi în acord stilistic cu specificul acestor piese în

epoca de execuție a ansamblului, prin utilizarea unor elemente de feronerie cât mai apropiate de motivele inițiale.

- Reparații la nivelul taluzurilor, soclurilor, treptelor, refacerea bordurilor aleilor, cu utilizarea pietrei natural.

- Reconstituirea balustradelor din fontă acolo unde lipsesc, completarea cu același tip de piese, pentru a reîntregi o imagine coerentă a feroneriei și a asigura corelarea și continuitatea între diferitele tipuri de panouri de fontă ale balustradelor.

- Introducerea noilor pavimente în acord cu specificul tratării pavimentare a spațiilor similare din stațiune.

- Pentru introducerea unor elemente peisagere noi în zonele de protecție a monumentelor istorice se va urmări ca acestea să nu afecteze prin imagine, formă sau culoare, contextul urban cu valori patrimoniale.

- Nu se admite schimbarea destinației zonelor verzi din jurul unor monumente istorice sau din zona de protecție a acestora.

- Nu vor fi modificate elementele de împrejmuire specifice stațiunii și nu se vor introduce în zonele protejate împrejuriri noi de altă factură decât a celor existente.

- Se recomandă rezolvarea unor parcaje grupate în zone care permit această funcțiune și conform studiilor specifice și se interzic amplasările de parcaje în detrimentul configurației zonelor protejate, a spațiului verde din perimetrul acestora sau al aliniamentelor de arbori stradali.

Anexa 1

Bibliografie

- Bălțeanu, Dorin, *Herculane – Arc peste timp 1896 - 2006*, Vol. I, II, Ed. Info, Craiova, 1987.

- Băncilă, Radu, Petzek, Edward, Bolduș, Dorel, *Pleading for the Maintenance of Old Steel Highway Bridges from the Western Part of Romania as Technical Monuments*, în Buletinul Științific al Universității Politehnica din Timișoara, Seria Construcții-Arhitectură, Vol 54(68), Fascicola 2, 2006, p. 81-86.

- Bozu, Ovidiu, Micli, Vidu, *Edificii publice și amenajări termale romane pe un plan al stațiunii Băile Herculane din 1774*, în Patrimonium Banaticum, IV, Ed. Mirton, Timișoara, 2005, p.123-142.

- Gogâltan, Iancu, Gogâltan, Doina, *Herkulesbad. Kleiner Wegweiser*, Ed. Sport-turism, București, 1982.

- Grisellini, Francisc, *Istoria Banatului Timișan*, Tipografiile Române Unite, București, 1926.

- Popoviciu, Alessandru, *Băile lui Hercule sau scaldele de la Meedia*, Ed. Albinei, Pesta, 1872.

- Steube, Johann Kaspar, *Nouă ani în Banat (1772-1781)*, Editura de Vest, Timișoara, 2003.

- Stoica de Hațeg, Nicolae, *Cronica Banatului*, Ed. Facla, Timișoara, 1981.

- Toulhier, Bernard, *Villégiature des bords de mer. Architecture et urbanisme*, Édition du Patrimoine, 2010.

- Proiect nr. 373/1956, *Proiect de execuție pentru Refacerea sălii de festivități Băile Herculane*, întocmit de Serviciului Tehnic de Proiectare al Sfatului Popular al Regiunii Timișoara – Secțiunea de Arhitectură și Sistemizare, aflat în arhiva Cazinoului.

Specialist monumente istorice

Dr. Arh. Liliana Roșiu

Anexa 2

Lista monumentelor și ansamblurilor istorice

LISTA MONUMENTE ISTORICE (2015) – ORAȘ BĂILE HERCULANE

4 CS-I-s-B-10771 Situl roman de la Băile Herculane, punct "Zona Cazino, Parc Central", între Vila săracilor/Locuințe grănicerești (str. Castanilor 33) și zona "7 Izvoare", în amonte de Hotelul Roman

5 CS-I-m-B-10771.01 Amfiteatru, "Zona Cazino, Parc Central", zona cuprinsă între hotel Cerna, parcul Central și hotel Roman sec. II – III, Epoca romană

6 CS-I-m-B-10771.02 Sanctuar, "Zona Cazino, Parc Central" zona cuprinsă între hotel Cerna, parcul Central și hotel Roman, sec. II – III, Epoca romană

7 CS-I-m-B-10771.03 Necropolă "Zona Cazino, Parc Central" zona cuprinsă între hotel Cerna, parcul Central și hotel Roman sec. II – III, Epoca romană

8 CS-I-s-B-10772 Situl arheologic de la Băile Herculane, punct "Peștera Hoților", "Peștera Hoților"

9 CS-I-m-B-10772.01 Așezare "Peștera Hoților", pe versantul drept al Cernei, în spatele hotelului Roman, la 500 m N de localitate, Epoca medievală

10 CS-I-m-B-10772.02 Așezare "Peștera Hoților", pe versantul drept al Cernei, în spatele hotelului Roman, la 500 m N de localitate, Epoca daco-romană

11 CS-I-m-B-10772.03 Așezare "Peștera Hoților", pe versantul drept al Cernei, în spatele hotelului Roman, la 500 m N de localitate, Hallstatt

12 CS-I-m-B-10772.04 Așezare "Peștera Hoților", pe versantul drept al Cernei, în spatele hotelului Roman, la 500 m N de localitate, Epoca bronzului

13 CS-I-m-B-10772.05 Așezare "Peștera Hoților", pe versantul drept al Cernei, în spatele hotelului Roman, la 500 m N de localitate, Neolitic

14 CS-I-m-B-10772.06 Așezare "Peștera Hoților", pe versantul drept al Cernei, în spatele hotelului Roman, la 500 m N de localitate, Epipaleolitic

15 CS-I-s-B-10773 Situl arheologic de la Băile Herculane, punct "Peștera Tatartzy", "Peștera Tatartzy", la 4 km NE de Cartier Pecinișca, în rezervația Domogled, Eneolitic mijlociu

- 16 CS-I-s-B-10774 Așezare "Săliște", Cartier Pecinișca, Epoca medievală timpurie
- 17 CS-I-s-B-10775 Așezare "Gura Ungurului", peșteră, Cartierul Pecinișca, Hallstatt
- 415 CS-II-m-A-10973 Podul de piatră peste Cerna, cu galeria acoperită, între str. Cerna și Piața Hercules, 1864 - podul, 1850 -1900 - galeria acoperită
- 416 CS-II-m-B-10974 Lucrări de sistematizare, regularizare drumuri și zid de sprijin, spre Hotelul Roman și izvorul Hygeea,1881
- 417 CS-II-m-B-10975 Îndiguire râu Cerna, Porțiunea cuprinsă între Baia "Apollo" și Hotel "Cerna" (mal stâng), Podul de piatră și Hotel "Hercules" (mal drept),1808
- 418 CS-II-m-A-10976 Podul din fontă peste Cerna, între străzile Cerna și Izvor, în fața Băii "Neptun", înc. sec. XX
- 419 CS-II-m-B-10977 Podul Roșu, între stăzile Castanilor și Zăvoiuului, în dreptul Vilei Băncii, sec. XX
- 420 CS-II-a-A-10978 Ansamblul de arhitectură balneară "Piața Hercules" (etapa grănicerească), Piața Hercules, zona cuprinsă între Biserica romano-catolică și Podul de piatră peste Cerna, sec. XVIII - XIX
- 421 CS-II-a-B-10979 Ansamblul de arhitectură balneară I, zona cuprinsă între Pavilionul de hidroterapie cu bazin termal deschis și Biserica ortodoxă, pe Str. Cerna și în jurul Pieței 1 Mai, sec. XIX - 1900 - 1950
- 422 CS-II-a-B-10980 Ansamblul de arhitectură balneară II, zona cuprinsă între Baia Neptun și Podul Roșu, sec. XIX
- 423 CS-II-a-A-10981 Ansamblul de arhitectură balneară "Strada Cerna", Str. Cerna, zona cuprinsă între Podul de piatră peste Cerna și Pavilionul de hidroterapie cu bazin termal deschis, sec. XIX
- 424 CS-II-a-B-10982 Ansamblul de arhitectură balneară III, zona cuprinsă între Biserica ortodoxă și Podul Roșu, sec. XIX - 1900 - 1950
- 425 CS-II-a-B-10984 Ansamblul urban "Străzile Uzinei și Romană", zona cuprinsă între Uzina electrică și Biserica romano-catolică, pe Str. Uzinei și str. Romană, de la Restaurantul Grota Haiducilor la Uzina electrică, sec. XIX
- 426 CS-II-m-B-10985 Hotel "Cerna", Piața 1 Mai 1, 1936
- 427 CS-II-m-B-11006 Vila "Feneșan" ("Casino"), fost Hotel "Ganz", azi locuințe cu parter comercial, Piața 1 Mai 2, 1875 - 1900

- 428 CS-II-m-B-10986 Vilă, azi dispensar, Str. Abatorului 4, 1900 – 1925
- 429 CS-II-m-B-10987, Spălătoria I.B.T.H., azi restaurantul Fabricii de bere, Str. Castanilor 3, înc. sec. XX
- 430 CS-II-m-B-10988 Vila Reșița 2, azi grădiniță, Str. Castanilor 5, 1875 - 1900
- 431 CS-II-m-B-10989 Vila Reșița 1, azi locuință, Str. Castanilor 10, 1836, modernizari 1900 - 1925
- 432 CS-II-m-B-10990 Vilă, azi cabinet dentar și spațiu comercial, Str. Castanilor 12, 1900 - 1925
- 433 CS-II-m-B-10991 Vila "Miramonte", Str. Castanilor 14, 1900 - 1925
- 434 CS-II-m-B-10992 Vila "Emilia", Str. Castanilor 16, sf. sec. XIX - înc. sec.XX
- 435 CS-II-m-B-10993 Vilă, azi sediu Ocol Silvic Băile Herculane, Str. Castanilor 20, 1900 - 1925
- 436 CS-II-m-B-10994 Vilă, Str. Castanilor 23, în incinta Poștei, înc. sec. XX
- 437 CS-II-m-B-10995 Vila Kuriatko, Str. Castanilor 27, lângă vechile sere în incinta camping "Sera", înc. sec. XX
- 438 CS-II-a-B-10996 Locuințe grănicerești, cu anexe, azi locuințe, cu anexe, remiză pompieri, Str. Castanilor 33, sec. XIX
- 439 CS-II-m-B-10997 Vila Săracilor, azi locuințe, Str. Castanilor 33C în curtea pavilionului nr. 7, 1840
- 440 CS-II-m-B-10998 Baile "Venera", azi locuințe Str. Castanilor 35, ante 1724, prima refacere 1724 -1736, a doua refacere 1838
- 441 CS-II-m-B-10999 Biserica "Schimbarea la Față", Str. Cerna f.n., lângă hotel Cerna, sec. XIX
- 442 CS-II-m-B-11000 Pavilion 12, fost Hotel "Victoria", fost Hotel "Traian", azi locuințe sociale, Str. Cerna 1, 1869
- 443 CS-II-m-B-11001 Pavilionul de hidroterapie, cu bazin termal deschis, Str. Cerna 2, 1869
- 444 CS-II-m-A-11002 Hotel "Traian", fost Hotel "Carol", fost Pavilionul 1, azi parțial dezafectat, locuințe sociale, farmacie și cabinet medical, Str. Cerna 4, 1869 - 1871

- 445 CS-II-m-B-11003 Vila Elisabeta, azi Casa orasenească de cultură, bibliotecă și farmacie, Str. Cerna 5-7, 1875
- 446 CS-II-a-A-11004 Ansamblul Cazinoului, Str. Cerna 6-18, 1850 - 1900 - înc. sec.XX
- 447 CS-II-m-A-11004.01 Cazinou, azi muzeu, sala de spectacole, spații comerciale, restaurant, Str. Cerna 6-18, 1862
- 448 CS-II-m-A-11004.02 Parcul Cazinoului, Str. Cerna 6-18, în fața Cazinoului 1850 - 1900
- 449 CS-II-m-A-11004.03 Chioșcul pentru fanfară Str. Cerna 6-18, în fața Cazinoului înc. sec. XX
- 450 CS-II-m-A-11005 Hotel "Decebal", fost Hotel "Ferdinand", Str. Cerna 20, 1860 - 1862
- 451 CS-II-m-B-11007 Fosta Administrație militară și cazarmă, fost Sanatoriu medical balnear, apoi Pavilionul 7, azi Hotel "Ferdinand", Piața Hercules 1, 1810
- 452 CS-II-m-B-11008 Direcțiunea Băilor, ulterior Administrația Băilor, apoi sediul IBTH, Piața Hercules 2, 1811
- 453 CS-II-m-B-11009 Fosta Ospătăria cea mare, apoi Hotel "Arhiducele Franz Joseph", Pavilionul 6, Hotel "Dacia", Piața Hercules 3, 1812 - 1824, modificări radicale 1906
- 454 CS-II-m-B-11010 Fost Spitalul pentru trupă și subofițeri, fost Hotel "Domogled" (Pavilionul 5), azi dezafectat, Piața Hercules 4, 1808 – 1810
- 455 CS-II-m-B-11011 Biserica romano-catolică "Sf. Maria", Piața Hercules 5, 1838
- 456 CS-II-a-B-11012 Ansamblul balnear "Apollo I", Piața Hercules 6, 7, sec. XVIII -XIX, modificări 1926
- 457 CS-II-m-B-11012.01 Fosta "Baie comună", "Baia cea mare", apoi Baia "Apollo", Piața Hercules 6, sec. XVIII, modificări 1926
- 458 CS-II-m-B-11012.02 Fostul "Sanatoriul ofițeresc", fost Hotel "Severin", Piața Hercules 7, 1846, modificări 1926
- 459 CS-II-a-B-11013 Ansamblul balnear Apollo II, Piața Hercules 8, sec. XIX, refaceri 1926
- 460 CS-II-m-B-11013.01 Baia "Hebe", azi parte a Hotelului "Apollo", Piața Hercules 8, 1826, refaceri 1926

- 461 CS-II-m-B-11013.02 Hotel "Severin", azi parte a Hotelului "Apollo", Piața Hercules 8, 1824
- 462 CS-II-m-B-11013.03 Pavilionul 3, azi parte a Hotelului "Apollo", Piața Hercules 8, 1864
- 463 CS-II-a-A-10983 Ansamblul de arhitectură balneară "Strada Izvorului", Str. Izvorului, zona cuprinsă între Podul de piatră peste Cerna și Baia Neptun, sec. XIX
- 464 CS-II-m-B-11014 Baia "Diana", anterior Baia termală "Elisabeta", inițial "Baia pentru dureri de oase", Str. Izvorului 1, 1810, cu modernizări 1859 și refaceri 1929
- 465 CS-II-m-A-11015 Băile "Neptun", foste Baia "Szapary", Baia "Regina Maria", "Băile termale cu bazine și cabine", Str. Izvorului 3-5, 1883 - 1886
- 466 CS-II-m-B-11016 Vila functionarilor, azi Pavilion11, Str. Izvorului 6, 1875 - 1900
- 467 CS-II-m-B-11017 Izvorul Hygeea, cu edicul, Str. Romană f.n., sec. XVIII
- 468 CS-II-m-B-11018 Baia romană, cu basorelieful lui Hercule, Str. Romana 1, la demisolul și subsolul Hotelului "Roman", sec. XVIII – clădirea băii, Epoca romană (basorelieful lui Hercules)
- 469 CS-II-m-B-11019 Vilă, Str. Stoica de Hațeg Nicolae 2, 1897
- 470 CS-II-m-B-11020 Vila "Dora", azi locuință, Str. Stoica de Hațeg Nicolae 3, 1900 - 1925
- 471 CS-II-m-B-11021 Vila "Transilvania" ("Tolvay"), Str. Stoica de Hațeg Nicolae 4, 1900 - 1925
- 472 CS-II-m-B-11022 Vila "Doboșan", azi Asezământul social "Nașterea Maicii Domnului", Str. Stoica de Hațeg Nicolae 5, 1875 - 1900
- 473 CS-II-m-B-11023 Vila "Vălușescu" ("Belvedere"), Str. Stoica de Hațeg Nicolae 6, sf. sec. XIX - înc. sec.XX
- 474 CS-II-m-B-11024 Vila "Crăciunescu" ("Belvedere"), Str. Stoica de Hațeg Nicolae 7, 1900 - 1925
- 475 CS-II-m-A-11025 Gara, cu clădirea anexă, Str. Trandafirilor 101, în apropierea punctului de confluență al râurilor Cerna și Belareca, pe DN 6, 1886
- 476 CS-II-m-B-11026 Uzina electrică, cu turbine și panou manevrare Ganz, Str. Uzinei 3, 1892 - 1894

477 CS-II-m-B-11027 Vila Băncii, fosta Vila "Livia", Str. Zăvoi 38, 1888

808 CS-III-m-B-11230 Bustul generalului Nicolae Vicol, Str. Cerna vis-a-vis de Hotel "Traian", 1936

809 CS-III-m-B-11231 Bustul lui Mihai Eminescu, Str. Cerna vis-a-vis de Hotelul "Decebal", 1926

810 CS-III-m-A-11232 Statuia lui Hercules, Piața Hercules, 1847

811 CS-III-m-B-11233 Statuia zeiței Hebe, Piața Hercules 8, în incinta Băii Hebe, sec. XIX

812 CS-III-m-B-11234 Statuia zeiței Diana, Str. Izvorului 1, în incinta Băii Diana, sec. XIX